

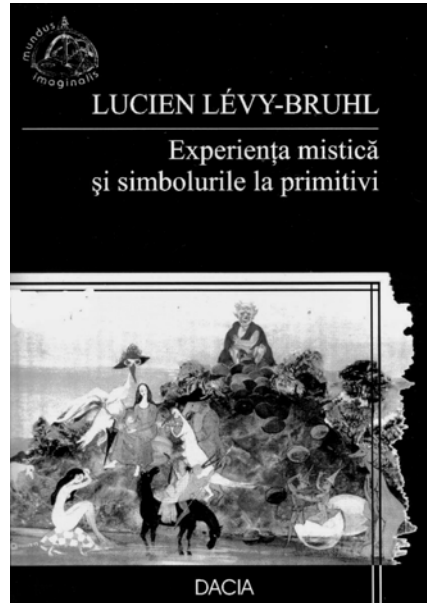
Lucien LÉVY-BRUHL, *Experiența mistică și simbolurile la primitivi.*

Traducere din limba franceză de Raluca Lupu-Oneț, Cluj-Napoca,
Editura Dacia, 2003, 274 p.

Opoziția dintre percepția primitivă și cea occidentală, definită încă din 1910 de antropologul Lévy-Bruhl, cu lucrarea *Cum gândesc primitivii*, se nuanțează prin numeroase exemplificări în volumul tradus acum la Editura Dacia. *Experiența mistică și simbolurile la primitivi* a fost publicată în 1938, dar modalitatea de redactare se dovedește foarte utilă cercetărilor moderne prin apropierea pe care le permite între civilizațiile invocate și alte culturi arhaice. Deși nu a condus niciodată anchete de teren, sociologul, etnograful și filosoful Lévy-Bruhl oferă în lucrările sale descrieri și analize amănunțite ale mentalităților primitive.

Accepția dată termenului *primitiv* este lămurită încă din *Cuvântul înainte* al volumului aflat în

discuție: „Oamenii astfel desemnați sunt mult mai aproape decât noi de condiția umană originară”. Strămoșii noștri de departe pe axa timpului, primitivii trăiesc cu o profundă participare mistică, convinși de puterea forțelor imposibil de perceput la nivel senzorial. Contactul la nivel afectiv cu supranaturalul este constant, iar realitatea unei asemenea trăiri se compune din evenimente precum viziuni, vise, semne și premoniții, avertismente. Saltul din receptarea profană a fenomenelor înconjurătoare în momentul resimțit la modul mistic este spontan și nu vine însoțit de teama specifică modernității. Vânătoarea devine adeseori prilej de conștientizare a relațiilor totemice cu strămoșii, iar relieful înconjurător marchează evenimente mitice a căror „veridicitate” nu poate fi tăgăduită. Asemenea mentalului arhaic românesc și nu numai, lumea de dincolo de *marea trecere* păstrează caracteristicile celei deja trăite, iar strămoșii acționează ca niște intermediari între instanța

superioară și descendenți. Ei supraveghează și sancționează pașii greșiți ai urmașilor, de unde și grija semnificativă pentru memoria lor. Ghinioanele cotidiene sunt decodate fără întârziere drept pedepse. Relația cu tărâmul strămoșilor este foarte strânsă însă, la civilizațiile citate de antropolog, microcosmosul casei fiind dominat de craniul tatălui dispărut, o entitate supremă denumită în carte *Sir Ghost*.

Organizată pe două părți, cartea analizează fiorul mistic la primitivi și acțiunea simbolurilor în acest tip de cunoaștere a lumii. Cele patru capitole ale primului segment marchează un traseu dinspre contingent, în care șansa și întâlnirea cu insolitul sunt înțelese doar prin perspectiva supranaturală, spre planul intangibil, dar comunicant cu viața de zi cu zi, al oniricului semnificativ și al „faptelor” celor morți. Hazardul este anulat cu desăvârșire în receptarea vieții, fiecare accident venind cu o încărcătură mistică. O altă similitudine cu mentalul arhaic românesc este dată de percepția bolii ca un atac pe plan mistic și nu ca un dezechilibru de natură fiziologică. De asemenea, gesturile oamenilor pot influența propițiatoriu ritmul vegetal, primitivii folosind jocul și leagănele pentru a determina bogăția recoltelor. Credințele românești își găsesc astfel echivalențe îndepărtate, care nu fac decât să le confirme din nou vechimea ancestrală și valoarea simbolică.

Explicația fundamentală pentru gama mistică a existenței primitive o constituie planul afectiv. Receptat emoțional, evenimentul capătă caracteristici supranaturale și trăirea intensă în sine devine revelatorie pentru ceea ce se întâmplă. Spaima și nevoia de distanțare de ceea ce e nefamiliar, imposibil de înțeles, este, după Lévy-Bruhl, comună percepției umane și animale, activitatea cognitivă având nevoie de repere deja instaurate pentru acceptarea lumii din jur. Afectivitatea ca mod de a te afla în lume definește reacțiile la fenomene și selectează trăirea mistică drept corespunzătoare. Motivația interesului de natură afectivă conduce și urmărirea evenimentelor din vis, resimțite ca revelatorii, atât în relația cu totemurile personale și ale celorlalți, cât și pentru funcția lor de canal de comunicare cu morții. „Experiență mistică privilegiată”, visul are puterea de a modela realitatea, odată ce e programat pozitiv. Mergând la culcare cu gândul că mesajul de dincolo va fi neapărat fast, primitivul ia în stăpânire lumea. Tot ceea ce se întâlnește în vis face parte integrantă din mit, iar cunoașterea dobândită astfel este obiectivă. Credința netulburată a individului care se mișcă în planul restrictiv al convingerilor comunității dă putere absolută visurilor și viziunilor trăite mistic.

Pasul pe tărâmul morții este receptat pur formal, legătura celor vii cu rudele dematerializate fiind acută. Numeroase similitudini cu mentalul arhaic românesc pot fi citate din acest segment al imaginarului primitiv. O atenție sporită este acordată primelor zile de după moartea cuiva, când prezența spiritului este intens resimțită. Patru nopți după încetarea din viață, defunctul cutreieră satul și de aceea poarta casei trebuie lăsată întredeschisă. Gestul amintește de practica funebră românească de imediat după deces, când o persoană prezentă deschide larg ușile și ferestrele încăperii pentru a elibera sufletul. Și civilizațiile citate de Lévy-Bruhl trimit prin intermediul defunctului daruri către morții ce-i vor ieși în cale, au obiceiul de a vărsa băutura pe pământ în semn de ofrandă și conștientizează comensualitatea cu strămoșii. Bocetul are o funcție recunoscută de îmbunare a mortului, fiindcă de sentimentele acestui depinde binele familiei și al comunității. În plus față de aceste paralele cu obiceiurile românești, capitolul furnizează date despre practica străveche a înmormântării suspendate, în copaci.

Cea de-a doua parte a cărții trasează liniile fundamentale ale naturii simbolurilor în existența originală și modul în care acestea acționează. Identitatea absolută între realitatea reprezentată și simbol conduce la principiul *pars pro toto*, întâlnit pretutindeni în lume și în mentalul tradițional românesc. Astfel, craniul spiritului tutelar *Sir Ghost*, atârnat pe un perete în căminul urmașilor, face ca strămoșul însuși să fie prezent acolo. Cu această ocazie, antropologul dezvoltă funcția magică a cutiei craniene în diferite situații existențiale.

Acțiunea asupra simbolului este neîntârziat repercutată asupra referentului, magia și practicile terapeutice profitând de consimilitudinea celor două. Amprenta pasului pe sol este, ca în credințele românești, vulnerabilă în fața acțiunii magice, aceasta fiind un exemplu al „simbolului – apartenență”, după cum este denumit în volum. Acțiunea este în același timp directă și indirectă, directă prin unitatea dintre omul care a lăsat urma și forma ei, indirectă prin medierea amprentei pe pământ. Importanța magică a numelui, resimțit și el într-o relație de identitate cu persoana care îl poartă este, de asemenea, analizată. Valoarea lui este egală cu cea a simbolului – apartenență, numele putând direcționa influența magică la fel de ușor precum părul, unghiile sau alte obiecte infuzate de vitalitatea unei persoane. Un alt principiu magic urmărit este *similia similibus*..., primitivii îngropând pietre în ogor, drept model pentru recolta dorită. Această orientare magică o suplimenta pe cea a contagiunii cu fecunditatea latentă a femeii.

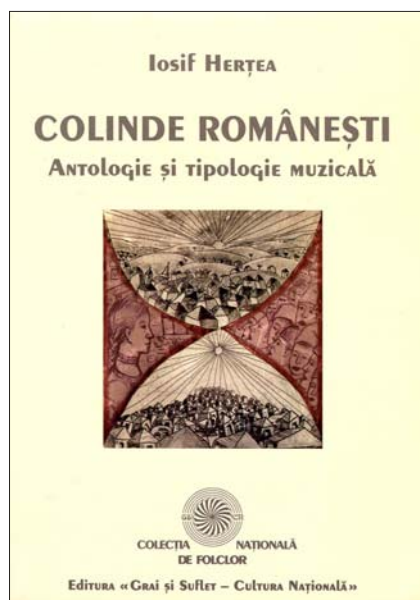
Ca și visele induse, simbolurile au puterea de a modela viitorul prin „atotpaternicia voinței”, un concept freudian folosit de antropolog pentru definirea psihologiei arhaice. Încrederea nezdruccinată determină viitorul și face abstracție de înlănțuirea cauzei cu efectul. Experiența mistică, totală și cu drept exclusiv asupra vieții, creează sentimentul unei armonii existențiale, sub imperiul căreia destinele umane nu suferă efectele implacabile ale hazardului. Raportul strâns dintre planul sacru și contingent, atât de expresiv conturat în volum, lasă cititorului sentimentul unei pierderi suferite prin căderea în modernitate.

Adina HULUBAȘ

Iosif HERȚEA, *Colinde românești. Antologie și tipologie muzicală*, București, Editura „Grai și Suflet – Cultura Națională”, 2004, 532 p.

Definindu-și tipologia ca o cercetare pe baza „studierii unui material restrâns, dar reprezentativ, în scopul mai bune cunoașteri a unui fenomen încă viu” (p. 5), autorul își propune și reușește pe deplin să răspundă la întrebarea „Ce este, din punct de vedere muzical, o *colindă* și de câte feluri poate fi ea?” Dincolo de valoarea intrinsecă a lucrării, ne aflăm în fața unei întreprinderi deosebit de necesare pentru etnologia românească.

Colinda, specie arhaică de o valoare magică și artistică aparte, a fost studiată la noi de Petru Caraman din perspectivă etnologico-comparativă. Distinsul cărturar ieșean stabilește în studiul său *Colindatul la români, slavi și alte popoare* o tipologie a textelor augurale în funcție de persoanele cărora le sunt destinate: gazdele mature, flăcăii și fetele mari, logodnicii, tinerii căsătoriți, văduvii și văduvele, copiii, bătrânii, ciobanii, pescarii, preoții, primarii, vameșii și

a. Criteriul de vârstă și cel al îndeletnicirii determină varietatea urărilor, căci fiecare din cei ce îi ascultă pe colindători își află visele cele mai dragi îndeplinite. Cu apariția cărții Monicăi Brătulescu, *Colinda românească. The Romanian Colinda (Winter-Solstice Song)*, în 1981, cercetătorii acestei specii pot utiliza un index tipologic care acoperă, în cea mai mare măsură, repertoriul tematic (laic și religios).

În ceea ce privește însă clasificarea muzicală, situația n-a fost rezolvată decât parțial, cel puțin până în momentul de față. Prima lucrare importantă în domeniu o reprezintă colecția *303 colinde* (selectate dintr-un număr de 650 de piese), tipărită de Sabin Drăgoi la Craiova (Editura „Scrisul românesc”, 1931). Pornind de la colindele culese din județele Alba, Arad, Hunedoara și Timiș, muzicologul ardelean analizează specificul lor melodic, măsura (metrul), ritmul, modulația, limita (ambitus), forma (structura) și variațiile. Așa cum mărturisea el însuși, a fost influențat de clasificarea lui Béla Bartók stipulată încă din culegerea bihoreană. Sabin Drăgoi relevă bogăția melodică și expresivă a repertoriului cântecelor augurale de Crăciun și Anul Nou: „Sunt între ele ritmuri neînchipuite și neîntrebuințate chiar de cei mai mari muzicanți”.

Béla Bartók propune, în *Melodien der rumänischen Colinde (Weihnachtlieder). 494 Melodien* (Viena, 1935), o clasificare muzicală viabilă și astăzi, întrucât urmărește concordanța unor elemente structurale esențiale, cum ar fi sistemul de cadențare (interioară și finală), arhitectonica, ritmica ș. a. Constantin Brăiloiu adâncește cercetarea funcționalității limbajului folcloric, a aspectelor sale structurale, a semiologiei și a sistemelor ritmice și sonore. De la pertinentele analize ale acestor doi mari etnomuzicologi, precum și de la contribuțiile altor cercetători în domeniu (I. Cocișiu, P. Carp, E. Comișel, Mariana Kahane, Ghizela Sulițeanu etc.) își inițiază Iosif Herțea alcătuirea propriei tipologii. După selecționarea materialului circumscris definiției de *colindă*, autorul recunoaște că s-a „apropiat de *gen* prin câțiva parametri ai comportamentului social față de materialul supus observației” (p. 64). A continuat cu sortarea variantelor, începând de la mici nuclee unitare ca *grai*, până la a cuprinde întregul spațiu românesc.

Inventarul *semnelor*, obținut prin analize detaliate în funcție de parametrii muzicali, supus unui proces de abstractizare și de sinteză, a dus la stabilirea unor modele tipologice. Metrul, ca o matrice a structurilor ritmice, este ales drept prim criteriu ordonator. Sistemul ritmic predominant în colinde este cel *giusto silabic*, iar cel mai bogat

tipar în tipuri, subtipuri și variante este cel *safic*. Muzicologul ardelean consideră parametrul *ritm* un „liant structural pentru celelalte elemente lexicale”, dar și un „*ethos* al genului” (p. 74). În melodiile de colindă mai frecvente sunt structurile pentatonice și prepentatonice, caracterizate prin mobilitatea *pienilor*, amplificarea prin trepte vecine și salturi ale unor motive primare de două, trei sau patru sunete, precum și printr-o relativă *indiferență funcțională* a treptelor. Forma arhitecturală în cazul acestui gen folcloric este alcătuită prin relația dintre un rând melodic și refren. Având la origine o funcție rituală, refrenul colindelor „împlinește funcția de motor cinetic, de contrast și accentuare în organizarea spațiului-timp, înlesnește repetitivitatea, este inel de legătură între grupele antifonice” (p. 79).

Cântatul antifonic, „*arcană a inițierii ceremoniale*” (p. 85), joacă un rol important în păstrarea arhaicității colindatului. În unele zone folclorice (Hunedoara, Arad, cu prelungiri în zona munților Zarandului și în Bihor) se folosește acompaniamentul cu tobe, în altele polifonia este sporită prin folosirea cimpoiului, clopoșelilor, clopotelor, fluierului, talângii ori a viorii.

Lucrarea cuprinde un studiu introductiv, tipologia muzicală și antologia literară. După o *Notă asupra ediției* în care autorul prezintă istoricul acestei cercetări etnomuzicale (materialul documentar utilizat, criteriile de selecție și tipologizare, precum și etapele publicistice, de la versiunea în limba engleză, apărută în 1999, până la ediția de față, completată cu o antologie de 600 texte) și un *Argument* asupra necesității unui noi sistem de clasificare, Iosif Herțea analizează *Limbajul și funcțiile obiceiurilor de iarnă*. Din numeroasele semne și mijloace de comunicare utilizate de cântecele augurale populare, muzicologul se oprește asupra unui număr de nouă: timpul, deplasarea în spațiu, costumația, recuzita, gestul, ținuta, dansul, cuvântul și muzica. Aspectul muzical este încadrat în complexul ansamblu etnologic al datinilor de iarnă.

Antologia muzicală, deosebit de importantă pentru oricare dintre viitoarele culegeri de colinde, acoperă întregul teritoriu românesc. Chiar dacă – așa cum afirmă autorul – nu sunt folosite la modul exhaustiv colecțiile și arhivele de folclor, prezintă o valabilitate orientativă generală. Melodiile sunt ordonate în două categorii de vers *tripodic* (sigla H de la „hexasilab”) și *tetrapodic* (sigla O de la „octosilab”). După litera inițială urmează un grup de trei cifre care arată *tiparul* (*formula ritmică*), *tipul* muzical și *subtipul*. În partea dreaptă a indicelui

se află un șir de cifre care arată tiparul sau formula ritmică în valori de durată (1 = optime, 2 = pătrime, 3 = pătrime cu punct și 4 = doime) grupate în *podii* (perechi sau celule ritmice în cazul refrenelor). Sublinierea unora dintre ele indică apartenența la refren; parantezele sau barele oblice semnalizează gradul lor de variabilitate.

Antologia textelor de colindă cuprinde numai documente inedite, selectate din Arhiva Institutului de Etnografie și Folclor din București, precum și din Arhiva de Folclor a Centrului de Științe Sociale a Universității din Cluj-Napoca. Frumusețea și expresivitatea multora dintre ele justifică alegerea lor, la fel de mult ca și faptul că oglindesc numeroase atribute structurale și morfologice ale tipurilor sau subtipurilor care le reprezintă. Valoroasa tipologie muzicală realizată de Iosif Herțea include în final un *Glosar de termeni*, un *Indice de tipologie literară a colindelor* și un rezumat în limba engleză.

Silvia CIUBOTARU

Ion H. CIUBOTARU, *Catolicii din Moldova. Universul culturii populare*, III, *Poezia obiceiturilor tradiționale. Literatura populară.*

Folclorul muzical. Transcrierea, selecția și comentarea pieselor muzicale: Florin BUCESCU, Editura „Presa Bună”,

Iași, 2005, 624 p. + Anexă (Ilustrații)

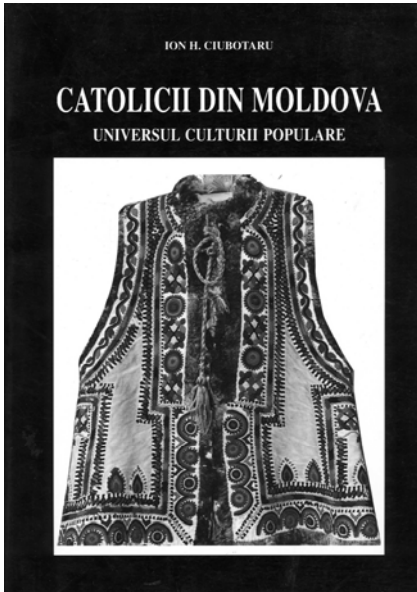
Pentru a avea o imagine mai cuprinzătoare a întregii lucrări elaborate de autor, reproducem, întâi, prezentarea primelor două volume, pe care am publicat-o în „Anuar de lingvistică și istorie literară”, tom XLII-XLIII, Iași, 2002-2003, p. 247-252:

Ion H. CIUBOTARU, *Catolicii din Moldova. Universul culturii populare*, I, *Arhitectura tradițională. Textilele de interior. Portul popular de sărbătoare*, Iași, Editura „Presa Bună”, 1998, 280 p.; II, *Obiceiturile familiale și calendaristice*, Iași, Editura „Presa Bună”, 2002, 500 p.

Apariția primului volum din această amplă lucrare, publicată sub egida Episcopiei Romano-Catolice din Iași, a constituit un veritabil eveniment editorial. Oportunitatea cercetării, temeinicia investigației metodice a surselor celor mai autentice, capacitatea de

analiză și sinteză dovedită de autor, care a utilizat cu discernământ și competență atât bogatele informații de teren, cât și bibliografia existentă cu privire la tematica studiului, fotografiile de o excepțională valoare documentară și artistică realizate de Cristian Lisacovschi (și Ion H. Ciubotaru, în cel de al doilea volum), precum și ținuta grafică desăvârșită, asigurată de Tipografia Vaticanului, sunt tot atâtea motivații pentru interesul deosebit cu care a fost primit primul volum și așteptat cel de al doilea.

După un scurt, dar bine documentat, excurs istoric asupra „fenomenului ceangău”, se conchide că nu este vorba de un grup etnic,

ci de o minoritate religioasă. În cele peste 150 de sate investigate, majoritatea din județele Bacău, Neamț și Iași, catolicii (români, maghiari, sași, polonezi) au conviețuit „având aceleași drepturi și îndatoriri, fără ca cei ce se aflau în postura de gazde să încerce să-și impună supremația în vreun fel” (I, p. 10). Cu deplină probitate profesională, autorul subliniază: „Atât graiul ceangăiesc, cât și cel secuiesc sunt cunoscute astăzi într-un număr restrâns de sate. Vorbitorii acestor idiomuri sunt, de regulă, oamenii în vârstă, dar și ei apelează la acest mijloc de comunicare tot mai rar. În rest,

majoritatea covârșitoare a catolicilor din Dieceza de Iași vorbesc limba română, singura în care s-au exprimat din moși-strămoși. O parte dintre ei păstrează și astăzi o seamă de particularități fonetice sau elemente lexicale ce trimit la unele zone transilvănene” (I, p. 10-11). Afirmția este susținută de numeroase mărturii ale celor ce se simt ofențați atunci când nu sunt considerați români.

Conștient că, pentru a putea defini global identitatea acestei comunități, este necesară o cercetare complexă interdisciplinară (istorică, lingvistică, etnologică, demografică, antropologică, sociologică), Ion H. Ciubotaru este, totuși, de părere că „prezentate obiectiv, materialele etno-folclorice luate în discuție devin mărturii incontestabile că *populația catolică din Moldova este românească* [subl. n.].

Cultura lor materială și spirituală se integrează atât de firesc în patrimoniul civilizației noastre rurale, încât adevărul este greu de escamotat, deși tentativele de acest gen nu lipsesc” (I, p. 13).

Secțiunile primului volum cuprind compartimentele civilizației rurale selectate ca fiind cele mai reprezentative pentru „semnele arhaicității și ale duratei” din satele care „continuă să îmbătrânească și să se deprecieze, izolându-se tot mai mult în nepăsarea generală ce le înconjoară”, dar care păstrează un „univers structurat după orânduilei tainice, statornicite de înaintași” (I, p. 7-8).

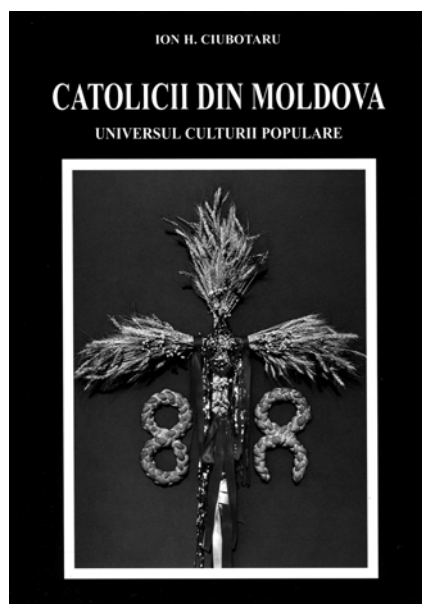
Cercetarea minuțioasă a arhitecturii tradiționale dezvăluie, dincolo de tendințele de modernizare, numeroase elemente ale concepției magice asupra spațiului de locuit, imaginat în cercuri concentrice (vatra și pragul casei, gardul curții, hotarul satului), „consacrate” prin diverse rituri, între care brazda de plug apărătoare împotriva spiritelor malefice sau profilactică, în cazuri de molime. Perene sunt, de asemenea, credințele despre „jertfa zidirii”, despre locurile „bune” și „rele”, despre funcția originară, magică, a unor ornamente la case și la porți, cum ar fi pomul vieții, arborele cosmic, șarpele ca semn al strămoșilor protectori, caii „afronțați”, numeroasele variante ale simbolului solar, stâlpii antropomorfi. Ca o amprență a specificului confesional se remarcă „răstignirile” și bisericile în stil gotic modern, apărute mai recent, alături de vechile bisericuțe din lemn, paiantă sau vălătuci, cu diferențe minime față de aspectul caselor sau al bisericilor ortodoxe mai vechi.

Textilele de interior și numeroasele piese de port popular conservate în aceste sate sunt, fără îndoială, dovezile cele mai evidente și mai palpabile ale unei vechi tradiții de industrie casnică și, în consecință, sunt analizate atent și detaliat. *Ștergarele, scoarțele, lăicerele și păretarele*, care „umanizează” spațiul intim, sunt inventariate și descrise în toată diversitatea lor funcțională: ritualică, utilitară și estetică. Este păstrată, de pildă, destinația diferențiată a ștergarelor (de doliu, de dar, de pomană), iar mesajul șervetului prins de fete la *bârneață* este fără echivoc: intrarea în categoria tinerelor „de măritat”. Sunt comentate, de asemenea, cu sensibilitate și subtilitate, compoziția, cromatică și simbolistica ornamentelor de pe țesături și broderii, care vădesc un rafinat simț artistic. De fiecare dată se pun în evidență elementele semnificative, cum ar fi asemănarea unor țesături cu cele din zonele Năsăud sau Bihor, omniprezența cusăturii în „punct românesc” și *absența* punctului „scris” (*iras*) specific broderiilor maghiare.

Un argument peremptoriu privind originea și identitatea catolicilor din Moldova îl constituie portul popular, căci, așa cum sesizează autorul, „pentru mentalitatea arhaică, schimbarea straielor echivala cu pierderea identității” (I, p. 166). În acest sens se poate interpreta și faptul că la comunitatea catolică s-a păstrat îmbrăcămintea tradițională cu mai mare grijă decât la vecinii din satele ortodoxe. Prin simpla raportare la vestimentația maghiarilor sau a secuilor, este mai mult decât evident faptul că portul catolicilor din Moldova este românesc. Analizate amănunțit și sistematic, pe categorii de sex, de vârstă, atât piesele purtate la sărbători, cât și cele din zilele de lucru, sunt identificate în diferite zone mai conservatoare ale teritoriului daco-român. Pieptănătura cu *conci* și capul acoperit cu *cârpă* se întâlnesc încă la bătrânele din Gorj sau Bucovina; cămașa cu *altiță*, general răspândită în România, motivele florale dispuse pe piept, numite *ciupag*, ca în Transilvania, *catrința*, dar și *peștemanul* sau *androcucul*, se regăsesc în portul femeilor vârstnice din Moldova și din alte zone ale spațiului românesc. Pălăria mică din pâslă și pieptarul „înfundat” ca în Transilvania, *bundița* elegantă cu ornamente arhaice, *truparul*, *șpențărul*, *minteanul*, *genuncherul*, toate întâlnite, sub un nume sau altul, în Moldova și Bucovina, șumanul moldovenesc, purtat pe umeri ca în Transilvania, sunt probe incontestabile pentru specificul arhaic, românesc, al acestor aspecte de port.

Funcția socială a unor detalii, atât de anevoie de sesizat uneori, este de fiecare dată remarcată și interpretată: de exemplu, traista, purtată încă, dă indicii despre satul din care provine cel ce o poartă; pieptănătura unei fete pe care „a prins-o mă-sa-n gâtă”, comunică celor inițiați în codul comunității că aceasta nu mai este copilă, că „a ieșit la joc”, sau „dacî leaga fota, însamna cî de-amu-i domnișoarî” (I, p. 175).

Volumul al doilea, mai amplu decât primul, cuprinde fondul cel mai bine conservat din cultura populară, obiceiurile, cum se remarcă în *Cuvânt înainte*: „Pentru că mai ales aici pot fi

întâlnite acele *arhetipuri* [subl. a.] inconfundabile, ce condensează experiența umană a unei populații trăitoare în aceleași locuri secole și milenii în șir. Elementele ce țin de mentalitate sunt definitorii, pentru că acestea nu se pot dobândi printr-un proces de *aculturație* [subl. a.]. Ele se cristalizează în succesiunea generațiilor și se transmit din tată în fiu. Sunt modele de relații rituale, juridice, socio-culturale, afective, principii de conduită, simboluri esențiale ce au jalonat, de-a lungul vremurilor, existența ruralului tradițional” (II, p. VIII).

Chiar din primul capitol, *Rituri de început: nașterea*, se poate constata existența unor practici ancestrale mai rar întâlnite, expresii ale gândirii magice, printre care aceea de a „tăia buricu pe fus”, la fete, și „pe mâneru de la coasă”, la băieți, pentru a îndrăgi, în viață, îndeletnicirile reprezentate de obiectele utilizate. Tot de o mentalitate străveche ține și cununia „la pom” a fetei care a născut copil „din flori” sau încununarea ei cu o coroană de urzici, ca semn al oprobriului public. Interesant este, de asemenea, faptul că, la botezul grăbit și sumar pe care îl face moașa, pentru a-i creștina pe cei ce-ar putea muri nebotezați, numele puse sunt biblice, *Adam* sau *Eva*, spre deosebire de numele pe care le dau, în situații similare, moașele ortodoxe din Moldova: *Ion* sau *Ioana*. Arhaică pare a fi și forma antropomorfă, de copil înfășat, a colacului numit *pupăză*, destinat moașei, la petrecerea de *cumetrie* (la Mogoșești-Siret). În fine, un alt act magic, explicit prin formula rostită, este și închinarea de către femei a paharelor cu băutură pentru sănătatea lehuzei: „Să ridicăm păhărelele, / Să-i treacă durerile, / Cum le ridicăm de ușor, / Așa să se scoale de repejor!”

Nunta, evenimentul central din existența umană, ocupă și cel mai întins spațiu în al doilea volum, fiind descrisă cu lux de amănunte, în toată stufozitatea scenariului, care include rituri, ceremonialuri, solemnități și, nu în ultimul rând, elemente de spectacol. Un capitol aparte este rezervat obiceiurilor *premaritale*, polarizate de *Șezătoare*, *Hora satului* și *Practici de divinație*.

Nunta propriu-zisă este prezentată în subcapitole care urmăresc principalele aspecte și semnificațiile acestora: *Peșitul*, *Logodna*, *Tipuri de nuntă*, *Chemătorii*, *Lăutarii*, *Înhobotatul miresei*, *Bărbieritul mirelui*, *Luatul miresei*, *Alaiul nunții și drumul mirilor*, *Luatul zestrei*, *Primirea mirilor la casa socrilor mari*, *Masa de cununie*, *Masa de primizie*, *Masa cea mare*, *Mireasa greșită*, *Travestirile nupțiale*, *Rudenia prin încuscrare*, *Nașii și nunii*, *Druștele și vorniceii*, *Stolnicul sau vornicul*, *Obiecte rituale* și *Festine postliminare*. Din simpla înșiruire a acestor

titluri se poate deduce cât de amănunțit este tratat subiectul, dar și cât de important și fastuos este acest complex ritualic „de trecere” a tinerilor în celula socială a familiei sub cele mai bune auspicii.

Cu toată dificultatea întâmpinată în a selecta din mulțimea de fapte pe cele defnitorii sau inedite, remarcăm petrecerea *La sarmale*, din ajunul nunții (cunoscută și sub numele de *Vedre*), la care se împodobeau *toiagul* (de observat și multiplele funcții ale acestuia) și se făcea *sarmala nașei*, „cu puiuți” – nouă sarmale mici învelite într-o foaie mare, legată cu fir din beteala miresei – care era „strigată”, „cinstită”, „chiuită” sau „descântată”. Destinată miresei sau ambilor miri, alteori nașei sau nunului, semnificația ei era aceeași: fertilitate prolifică. O atenție specială s-a dat, pe bună dreptate, cântecului femeilor care vin la *înhotat* ca „să lădoiască mireasa” la despărțirea de familie. Verbul *a lădoi* provine din refrenul acestui cântec: *Lado, Lado*, sau, în unele variante, *La doi laț*. Citat în diferite zone ale ariei românești și la unele popoare slave, acest cântec este, în realitatea actuală, o piesă rarisimă, care atestă, o dată în plus, caracterul arhaic al culturii populare din comunitatea catolicilor moldoveni. În aceeași ordine de idei se pot cita conotațiile mai puțin cunoscute ale înrudirilor cu *nașii* și cu *cuscrii* sau cele privitoare la prezența *nunilor* în contextul nunții tradiționale. Referințele dese din discipline conexe, ca lexicologia, istoria limbii sau geografia lingvistică sunt de natură să întregească și să susțină informația antro-po-sociologică cu privire la căsătorie.

Riturile funerare, ale „marii treceri”, sunt, de asemenea, foarte numeroase și păstrate cu grijă, nu numai din respect pentru tradiție, ci și dintr-o firească teamă a omului de necunoscutul misterios de *dincolo* de existența materială. Printre credințele mai puțin răspândite sunt cele despre *sufletul* ipostaziat în *albină* și despre *măsurătorii strigoi*, ale căror suflete nu-și află odihna pentru că au măsluit măsurătorile de pământ. Atrag atenția și diferențierile între crucile din cimitir, cum sunt cele din satele Trebeș și Mărgineni, județul Bacău: ale femeilor erau „cu ștergar” și „cu corn în vârf, adică așa cum legau fimeili celi bătrâni *cârpa*” – brațele crucii erau acoperite cu două scândurele prinse în formă de unghi, una fiind ceva mai lungă la capătul de sus, tăiată în formă semicirculară; ale bărbaților erau „cu căciulă” sau „cu pălărie” – neacoperite, având deasupra brațului central doar două mici scândurele care figurează acoperământul bărbătesc al capului (II, p. 176). O suită de obiceiuri arhaice s-au înregistrat și la *moartea-nuntă* a tinerilor „nelumiți”, printre care *dublul-vegetal* reprezentat de *toiagul mortului*,

asemănător cu *toiagul* de la nuntă, dar ornat cu panglici de doliu și cu lumânări, având un corespondent în *sulița* din Țara Hațegului, care se înfige lângă cruce. Și *coliba* sau *cortul* mortului necăsătorit pare a fi substitutul arcadei pe sub care trec mirii, a cărei funcție primară a fost apotropaică. Ca o concluzie se impune observația că „obiceiurile funebre din spațiul moldovenesc formează un tot unitar, indiferent de apartenența confesională a populației” (II, p. 169).

Dintre obiceiurile de iarnă, o frecvență mai mare decât la ortodocși o au formele de colindat la Crăciun cu scenete ca *Ieslea* sau *Pruncușorul* și cu piese de teatru (*Irozii*, *Betleemul*) inspirate de Nașterea lui Iisus. O atenție specială s-a acordat colindatului din a patra zi de Crăciun, sărbătoarea *Pruncilor nevinovați*, numită și *Sfinți mărunți* sau *Opru sentek*, obicei care constă în lovirea celor colindați cu bețe de alun sau de măr pentru a le transmite sănătate, rodnicie și bunăstare peste an, prin investirea formulelor și a gesturilor cu potențe magice. Originea romanică a acestei practici, în sărbătoarea *Streniilor*, este confirmată și de atestarea sa în Franța, Belgia și Luxemburg. Mai menționăm rostirea ultimei orății agrare de Anul Nou la un *stâlp* din hotar, la un *pod* sau la o *răchită* pentru a nu expune la primejdii *ultima* gospodărie colindată și pentru ca *ultimele* daruri să fie de sufletul morților, obicei care își are echivalentul în „urătura la fântână” întâlnită la ortodocși din județul Botoșani.

Jocurile dramatice cu măști (*Capra*, *Cerbul*, *Urșii*, *Căiușii*), alaiurile de *Moșnegi*, *Urâți*, *Artiști*, *Arnăuți*, *Matahale*, teatrul folcloric cu subiecte haiducești de la Anul Nou cunosc, în satele cercetate, aceeași mare răspândire ca în toată Moldova și se dovedesc a fi forme de cultură tradițională dintre cele mai agreate de lumea satului, rezistente și adaptabile la noi contexte culturale. Deosebit de spectaculoase, prin bogăția ornamentelor, sunt măștile de *Capră* de la Butea și Fărcășeni, județul Iași, care amintesc întrucâtva de *Turca* transilvăneană și care cer performerului o mare rezistență și o dexteritate specială în joc.

Între sărbătorile prepascale, o notă distinctivă prezintă *Miercurea Cenușii*. Dacă la ortodocși *Postul Mare* începe luni, când are loc așa numita *Spolocanie*, în lumea catolică postul începe *miercuri*, după manifestările carnavalești de *Lăsatul Secului* și ospețele din *Marțea Grasă*. În *Miercurea Cenușii* preotul face pe fruntea tuturor credincioșilor o cruce cu cenușă din ramurile de *salcie de la Florii* sau din *crucile căzute* din cimitir, amintind astfel

efemeritatea ființei umane, prin simbolul biblic al cenușii. Tehnica încondeierii ouălor înregistrează, de asemenea, forme arhaice cum ar fi aceea de a trasa motivul cu ceară pe oul deja vopsit, care, prin introducerea într-o substanță acidă, se decolorează, păstrând culoare numai pe locurile de pe care se îndepărtează ceara, sau ornamentarea *în relief* cu ceară colorată care nu se mai înlătură de pe ou. Cele obținute prin ultimul procedeu se fac mai ales la *Duminica Albă* (la ortodocși *Duminica Tomii*) pentru *Albi* – sinonim cu *Blajini* sau *Rohmani* – adică cei din lumea *de dincolo*, iar motivele reprezintă obiecte considerate apotropaice ca: *furca de fier*, *țăpoiul*, *colțul porcului* ș.a. Compararea ouălor încondeiate de catolicii din Moldova cu cele întâlnite la maghiari, care preferă motivele florale nestilizate, pune mai clar în evidență apartenența lor la unitatea ornamenticii românești, prin frecvența motivelor *astrale*, *zoomorfe*, *skeomorfe*, de regulă *geometrizate*.

La *Paști* sau în *Duminica Albă* mai există, aici, ca și în alte zone românești, obiceiul numit *Mătcuțare*, adică prinderea fraților și surorilor „de cruce”, o formă de înrudire moral-spirituală având o valoare tradițională asemănătoare cu cea „de sânge”, care implică un întreg cortegiu de rituri inițiatice, atent descrise și comentate de autor. De regulă, se *înfrățesc* băieții unici sau cei care nu au frați, iar *suroratul* îl practică, de asemenea, fetele unice sau fără surori, această relație socială, recunoscută odinioară de dreptul cutumiar, devenind una de solidaritate umană. Tot la *Duminica Albă*, este consemnată *Primonda*, o procesiune cu ofrande (miei, ouă roșii și încondeiate, caș) duse la preot, considerat mediatorul divinității, pentru a avea belșug din produsele „jertfite”.

Un pronunțat cult vegetațional se dezvoltă cu prilejul celor mai multe sărbători calendaristice și în obiceiurile agrare. De pildă, la Adjudei – Neamț, la capătul ogorului se săpa o cruce pe care se semăna busuioc pentru a ocroti cerealele de grindină; pentru a asigura puterea germinativă a semințelor, în brazdă se puneau și colăceii de la Crăciun, numiți *Crăciunel* („opt închis”) și *Crăciunița* („opt deschis”) – elementul masculin și cel feminin; în același scop se semănau și boabele de la *cununa* sau *crucea* care se făcea din ultimele spice ale recoltei precedente; aceste împletituri, numite și *barbă*, *buzdugan* sau *pieptene*, ca și legăturile care rămâneau în lan după seceriș, numite *ciuhă*, *momâie* sau *babă*, reprezentau spiritul venerat al grâului. În ceea ce privește *spiritul holdei* întruchipat în *iepure*, atestat în Europa la toate popoarele de agricultori, din Grecia până în Norvegia, se

constată că *nu există* [subl. n.] la maghiari, aceștia având ca reprezentări similare *ursul*, *lupul* sau *cocoșul*. Tot în ansamblul obiceiurilor agrare se cunosc ritualuri de secetă mai general răspândite, ca *Paparuda* sau *Caloianul*, cu variate denumiri locale, dar și procesiuni (*Rogațiune*, *Bâlci* sau *Bolci de ploaie*) ori „praznice de strânsură” pentru *Mort de ploaie*. La Răchiteni – Iași se făcea, la o fântână, *Praznicul uitașilor*, o masă de pomană, întinsă pe o pânză lungă [*punte*], pentru a îmbuna spiritele morților uitați.

În capitolul intitulat *Rusaliile și cultul înălțimilor*, aflăm adevărate micromonografii ale credințelor despre *Iele*, despre sfinții taumaturgi anarghiri *Cosma* și *Damian*, despre motivul mitico-narativ al *Mănăstirii de tămâie*, al *Mănăstirii dintr-un os*. Aceste ample digresiuni sunt prilejuite de relatarea lui Marco Bandini despre pelerinajul care se făcea cu ocazia *Rusaliilor* pe muntele din Stănești, la bisericuța închinată celor doi sfinți vindecători, unde, printre alte miracole, s-ar fi produs și rotirea lăcașului sfânt. Obiceiul pelerinajelor la locuri sfinte, prilejuite de marile sărbători, este încă viu și dovedește credința puternică în caracterul sacru al locurilor înalte.

Deși numeroase, la prima vedere, aspectele pe care le-am spicuit din această lucrare laborioasă nu pot sugera dimensiunile în profunzime și în amploare ale demersului științific, cvasiexhaustiv, în care nu a fost omis nimic esențial, ci, dimpotrivă, s-au descoperit, uneori, semnificații surprinzătoare ale celor mai mărunte detalii.

Mai trebuie subliniat că pentru realizarea acestui proiect de cercetare nu exista un autor mai potrivit decât Ion H. Ciubotaru. Inițiator al cercetărilor intensive de teren în Moldova și întemeietor al Arhivei de Folclor a Moldovei și Bucovinei, de la Institutul de Filologie Română „A. Philippide” din Iași, el a elaborat și principalul instrument de lucru: *Chestionar folcloric și etnografic general*, 1970 (peste o mie de întrebări). Răspunsurile primite prin anchetă indirectă la acest chestionar difuzat în toate comunele din județele moldovene au fost punctul de pornire al anchetelor directe efectuate de cei patru cercetători din colectivul care a pornit această ambițioasă activitate, valorificată parțial în zece masive cercetări monografice publicate în seria îngrijită de același neobosit Ion H. Ciubotaru: „Caietele Arhivei de Folclor” (1979-1991). Experiența autorului, dobândită în mai bine de 30 de ani de investigare pasionată a sute (nu este nici o exagerare!) de sate a fost dublată de un asiduu efort de documentare teoretică și de publicare a numeroase lucrări temeinice privind cultura populară

(*Vânătorii*. Monografie folclorică, Iași, 1971 – în colaborare cu Silvia Ionescu-Ciubotaru); *Ornamente populare tradiționale din zona Botoșanilor*, Botoșani, 1982 – în colaborare cu Silvia Ciubotaru; *Folclorul obiceiurilor familiale din Moldova. (Marea trecere)*, Iași, 1986; *Ornamente populare tradiționale din Moldova*, Iași, 1988 – în colaborare cu Silvia Ciubotaru; *Valea Șomuzului Mare*. Monografie folclorică, vol. I-II, Iași, 1991; *Marea trecere*. Repere etnologice în ceremonialul funebru din Moldova, București, 1999). De la acest nivel de profundă cunoaștere a domeniului a pornit cercetarea la comunitatea catolică. Dar dificultățile de explorare creșteau cu timpul, odată cu efectele „tranziției” din societatea rurală. Aproape toate faptele trebuiau actualizate din fondul pasiv al memoriei colective, dintr-o stare latentă, iar bunii cunoscători ai tradiției erau tot mai greu de reperat. S-a săvârșit, de fapt, o lucrare de arheologie culturală și numai un efort susținut de tenacitate și o abilitate, pe care am numi-o, fără rezerve, talent, au putut dezvălui complexitatea și bogăția acestui univers cultural arhaic, a cărui enigmatică frumusețe se va revela deplin la apariția celui de al treilea volum.

Lucrarea nu este, cum s-ar putea crede, una pur și simplu descriptivă. Comentarii pertinente stabilesc corelații cu fenomene culturale din alte arii românești și, când este cazul, din alte comunități și epoci. Perspectiva este panoramică, diacronică și sincronică, etno-, socio- și antropologică, pătrunzând adeseori în domeniile altor etnoștiințe. Calitatea deosebită a lucrării este conferită și de ilustrațiile de excepție, de aparatul critic impresionant prin acribie, de o bibliografie atotcuprinzătoare, de indicele subiecților chestionați (peste 500) și de rezumatele în limbile franceză, engleză, italiană și germană. În mod cert, studiile de sinteză viitoare asupra catolicilor din Moldova trebuie să pornească, obligatoriu, de la această fundamentală sursă de informații a cărei valoare documentară și științifică este de netăgăduit.

*

*   *

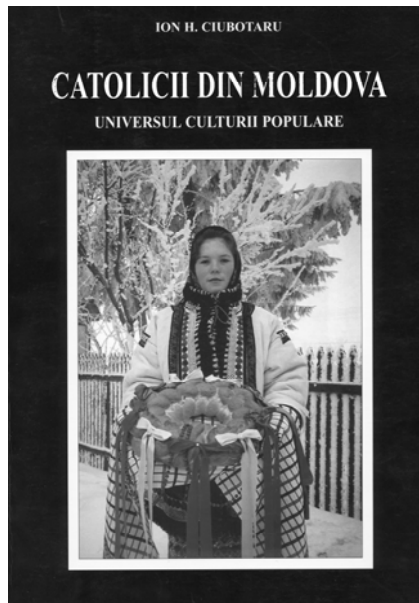
Cu apariția celui de al III-lea volum din cercetarea monografică a lui Ion H. Ciubotaru, *Catolicii din Moldova. Universul culturii populare*, lucrarea se împlinește și ceea ce anticipam, în prezentarea primelor două volume, cu privire la acest „univers cultural arhaic, a cărui enigmatică frumusețe se va revela deplin la apariția celui de al treilea volum” se adevărește acum.

Primele două volume au fost extrem de favorabil apreciate de specialiști, nu numai de cei români, ci și din alte țări, în special din lumea catolică. După apariția volumului al treilea, valoarea lucrării a fost confirmată prin decernarea, în anul 2007, a celei mai înalte distincții internaționale, **Premio Internazionale di Studi Demoetnoantropologici „Giuseppe Pitre – Salvatore S. Marino”** (pentru anul 2005) din Palermo, premiu numit de specialiști „Nobelul în domeniu”. Între argumentele care susțin acordarea premiului, cu unanimitate de voturi, de către un juriu prestigios, condus de profesorul Francesco Sicilia din Roma; profesorul universitar dr. Aurelio Rigoli, directorul *Centrului Internațional de Studii Etnoistorice* din Palermo, sublinia în **LAUDATIO**: „În primul volum este tratată, mai întâi, arhitectura populară, atât sub aspect funcțional, cât și ca spațiu consacrat vetrei domestice. Urmează apoi o bogată secțiune care se ocupă de țesăturile, cusăturile și broderiile tradiționale, surprinzătoare prin eleganța lor și prin profunzimea semnelor și simbolurilor străvechi (*Weltanschauung*), în care se recunoaște substratul traco-daco-iliric.

Cel de al doilea volum consemnează – pe calea metodologică a *riturilor de trecere*, identificate de Arnold van Gennep – *mores*-urile catolicilor moldoveni, care ritmează *ciclul omului* și *ciclul anului*, perioade ale ritualității și ceremonialului, legate în mod constant de categoria corespondențelor magice.

Cel de al treilea volum, mărturie a migăloasei acripii documentare a autorului, este o mare colecție de poezii lirice și narrative, o enciclopedie complexă, rezultată dintr-o vastă cercetare în toate localitățile catolicilor din Moldova. Sunt incluse și partituri etnomuzicale, transcrise de Florin Bucescu de la Universitatea de Arte „George Enescu” din Iași. Unele dintre piese (prețiosul florilegiu de colinde sau cântecele mirilor) trimit spre îndepărtate origini precreștine.

Dialogul susținut de autor cu sute și sute de interlocutori oferă un orizont de un interes deosebit asupra valorilor etnografice ale minorității catolice din Moldova. Este propria lor cultură, în formă tradițională, care nu se deosebește însă de cea a comunității ortodoxe majoritare. Relevă, totuși, unele particularități ce indică o amprentă specifică, de sorginte romană”. În încheiere se precizează că acest premiu îl înscrie pe autor „printre cei mai importanți protagoniști ai celei mai prestigioase antropologii culturale europene”¹.

Recent și Academia Română a acordat lucrării semnate de Ion H. Ciubotaru premiul „**Simion Florea Marian**”, la secția Etnografie și Folclor.

Cercetarea, inițiată de Monseniorul Petru Gherghel, episcop de Iași, desfășurată deopotrivă sub egida Episcopiei Romano-Catolice Iași și sub cea a Academiei Române, Filiala Iași, realizată de profesorul universitar dr. Ion H. Ciubotaru, șeful Departamentului de Etnografie și Folclor din cadrul Institutului de Filologie Română „A. Phillippide” din Iași, a avut în vedere întreaga civilizație populară tradițională a acestei comunități (determinată confesional și nu etnic): etnografie, artă populară și folclor, din perspectivă comparatistă și interdisciplinară.

Cel de al treilea volum conține un documentat „excurs bibliografic”, în care sunt analizate critic opiniile autorilor și sunt reținute contribuțiile științifice privitoare la cultura populară a comunității cercetate, decelate judicios de amatorism și subiectivism. Remarcabil este efortul autorului de a consulta (în traducere) și de a aprecia obiectiv opiniile cercetătorilor unguri referitoare la fenomenul „ceangăiesc”.

Amplul studiu realizat asupra materialului cuprins în antologia literară (p. 45-212) are trei secțiuni: *Poezia obiceiurilor calendaristice*, *Poezia obiceiurilor familiale* și *Literatura populară* (descânțece, cântece propriu-zise, balade, basme). Urmează apoi *Antologia literară* (p. 213-414) și *Concluzii*, formulate de autor la finalizarea întregii cercetări. Lucrarea mai cuprinde o vastă bibliografie, rezumate în limbile franceză, engleză, italiană și germană, indici de *jocuri populare*, de *subiecți chestionați*, de *autori*, de *reprezentări mitologice*, de *nume* din „Panteonul creștin” și de *cuvinte* (formula de *glosar* înlesnea accesul cititorilor la sensurile regionalismelor și arhaismelor), precum și *Ilustrații*, deosebit de valoroase din punct de vedere documentar.

---

¹ Cf. „Revista română”, nr. 2 (48), Iași, 2007.

Cu privire la repertoriul de colinde din satele catolice, Ion H. Ciubotaru comentează întâi motivele provenite din substratul romano-dacic, apoi cele de sorginte creștină, conchizând că textele augurale din satele cercetate sunt identice cu cele prezente la moldovenii ortodocși. Cu totul sporadic apar texte cu caracter liturgic; în schimb, sunt semnalate colinde specifice Transilvaniei, cum ar fi cea din Ciucani, care dezvoltă *motivul mioritic*.

Poezia *Plugușorului*, atât de îndrăgit în Moldova, este prezentă în toate satele din Dieceză, indiferent dacă locuitorii sunt bilingvi sau vorbesc numai românește. Textele în forma tradițională, cu conținut agrar, de o remarcabilă valoare, sunt bine conservate, lucru firesc la o populație ce se îndeletnicește preponderent cu agricultura. Ion H. Ciubotaru susține afirmația profesorului Dumitru Pop potrivit căreia este vorba de „un obicei în exclusivitate românesc, neîntâlnindu-se la nici unul dintre popoarele înconjurătoare sau mai îndepărtate”, combătând convingător opinia despre o variantă maghiară a *Plugușorului*. Textele invocate de cercetătorii maghiari se dovedesc a fi, la origine, ori colindă de doliu, ori traduceri ale textelor românești despre *povestea pâinii* care se rostește la *Plugușor*.

Poezia *Plugușorului* este analizată ca scenariu mitico-ritualic, dar este comentată și valoarea sa excepțională, pe de o parte, de document, și, pe de altă parte, de creație artistică. Este remarcată structura textelor și principala lor funcție, augurală, prin prisma căreia sunt revelate sensurile mai absconse ale unor episoade în contextul cultural actual. Autorul, specialist recunoscut în etnografie, înregistrează toate etapele muncilor agricole și credințele ancestrale legate de această îndeletnicire principală a românilor prezente în aceste texte poetice. Nici contextele socio-istorice nu sunt trecute cu vederea, toate aspectele fiind raportate la realități din alte zone românești și chiar la practici ale altor popoare. Ca model de analiză complexă a poeziei în context amplu antropologic poate fi citat episodul *colacilor*, din care se desprind semnificații, funcții, forme, rituri de coacere a lor, asociate cu alte obiceiuri agrare.

În fine, sunt comentate și alte forme de colindat, cum ar fi *Semănatul* și *Sorcova*, toate fiind corelate cu alte genuri și specii folclorice, cum ar fi descântecul, jocurile de copii și cântecul propriu-zis.

Un loc aparte în poezia obiceiurilor de iarnă ocupă *jocurile cu măști*, care „vădesc o mare vigoare și prospețime”, știut fiind că Moldova „conservă cel mai bogat repertoriu al jocurilor cu măști

animaliere și umane” (p. 71). Pentru alaiurile de *doboșeri*, menite să țină la distanță spiritele malefice, Ion H. Ciubotaru descoperă stranii corespondențe în provincia Aragón din Spania: *Tobele din Calanda*, considerând aceste „convergențe” ca fiind un argument pentru „vechimea considerabilă” a obiceiurilor. Izvorâte, unele, chiar din civilizația preagrară, cumulând valențe totemice, vegetaționale, sacre și de cult al morților, jocurile și-au estompat, treptat, sensul magic în favoarea spectaculosului. Jocurile cu măști sunt, de altfel, o manifestare supusă permanent inovațiilor și actualizărilor.

Și în cercetarea folclorului legat de obiceiurile familiale (naștere, nuntă, înmormântare) autorul propune perspective inedite. În cadrul obiceiurilor de naștere constată, în pofida opiniei generale, că există creații specifice acestui complex ritualic, precum *cântecul de leagăn*, urările rostite de *moașă*, de *nași*, *închinarea la botez*, orații rostite la *scăldușcă* și la *cumetrie*. Ingenios și logic, aici sunt plasate și o serie de *descânțece* pentru copiii mici, cum ar fi *de deochi* și *de răul copiilor*.

Folclorul nupțial se remarcă, în mod deosebit, prin *cânțelele mirilor*, între care cele cântate la despărțirea miresei de familie au un parfum arhaic atât în poezie, cât și în melodie. Motivul *scrierii numelui* miresei, întru neuitare, pe obiectele casnice, este semnalat și în lirica „de cătănie” sau „de înstrăinare”. Jalea provocată de despărțirea ireversibilă a miresei de familia sa este potențată de refrene în care sunt pomenite vechile zeități *Lado* și *Mano*, semnalate încă de Dimitrie Cantemir în *Descriptio Moldaviae*. Dacă refrenul *Mano-Mano* este atestat numai în aria românească, despre *Lado-Lado*, zeităte feminină a destinului, autorul constată că este atestat într-o arie vastă, de la Marea Baltică și până la Mediterană, din Urali până la Carpați.

Orațiile de nuntă – *Chemarea*, *Schimburile*, *Iertăciunea*, *Conăcăria*, *Dezlegarea mesei* și *Închinarea darurilor* – sunt analizate minuțios, identificându-se, uneori modele transilvănene, alteori prototipuri cu largă circulație în Moldova. O contribuție deosebită are autorul în identificarea și comentarea surselor biblice și apocrife ale *Iertăciunii*, precum și a funcției educative a acesteia. Sunt aprofundate, de asemenea, valorile simbolice ale gesturilor și textelor, secvențele comico-umoristice și caracteristicile stilului oratoric popular.

Strigăturile de nuntă, mult agreate de comunitățile cercetate, ilustrate prin 452 de texte, selecționate din peste 1000 de variante, se dovedesc a fi, în mare parte, identice cu cele culese de la moldovenii ortodocși și de la populația nord-transilvăneană, atât din punct de vedere

tematic, cât și al stilului interpretativ, chiar dacă în colectivitățile bilingve ele sunt transpuse în graiul „csangó” sau secuiesc.

Cu subtilitate și sensibilitate sunt comentate funcția *bocetelor*, maniera de intonare, conținutul diferențiat după gradul de rudenie cu defunctul. Este de reținut categoria bocetelor de tip *jurnal-oral*, pe care o identifică autorul, o formă tranzitorie de la bocetul versificat la cel improvizat, practică și la *pomenirile* morților. Cu privire la *bocetele-parodie* se face precizarea importantă că nu sunt proprii ceremonialului funebru, ci au o funcție satirică, vizând lipsa de talent în interpretare, falsitatea sentimentelor afișate și, de obicei, sunt interpretate pentru a stârni hazul la diferite petreceri. Se mai întâlnesc, la populația catolică din Moldova, *cântece de priveghi*, *cântece de înmormântare*, *versuri funebre*, pe care autorul le definește stabilind diferențele specifice, funcția și aria lor de răspândire.

Literatura populară reprezentată prin *descântece*, *epică în versuri*, *cântece propriu-zise* și *proza populară epică* este analizată, permanent prin raportare la culegerile făcute de specialiștii maghiari, corectând, de câte ori a fost cazul, concluziile eronate ale unora și subliniind aspectele eludate.

Aspectele muzicale, neglijate adesea de etnologi, sunt analizate cu profesionalism de preotul conferențiar doctor Florin Bucescu, vechi și statornic colaborator al colectivului de etnografie și folclor de la Institutul de Filologie Română „A. Philippide”. Din cele 300 de piese muzicale studiate (pe lângă cele înregistrate de Ion H. Ciubotaru, a avut în vedere și culegeri făcute de Emilia Comișel, Domokos Pál Péter, Jagamas János, Constantin Prichici, Ilarion Cocișiu, Ilona Szenik, Lucia Cireș, Lucia Berdan, Florin Bucescu, Viorel Bârleanu, Larisa Agapie ș.a.) a selectat 100 de partituri vocale și instrumentale din repertoriul ocazional și neocazional, pentru publicare. Și din punct de vedere muzical se remarcă arhaismul repertoriilor nupțiale funebre și păstorești. Interesantă este constatarea cu privire la balada *Păcurarul*, din Fundu Răcăciuni, județul Bacău: „Textul acestuia este în grai ceangăiesc, iar melodia este o variantă a unei cunoscute colinde transilvănene, care apare în colecții mai ales cu textul *Mă luai, luai*”. Concluziile studiului de etnomuzicologie concordă, cum era și de așteptat, cu cele ale lui Ion H. Ciubotaru: catolicii din Moldova, în majoritate „covârșitoare” sunt „păstrători nedezmintiți ai culturii populare tradiționale românești, iar o foarte mică parte adaugă și piese de o altă proveniență”. Mai trebuie spus că profesorii Florin Bucescu și Viorel Bârleanu au transcris piesele

muzicale și au redactat toate studiile de etnomuzicologie din cercetările monografice publicate în prestigioasa colecție „Caietele Arhivei de Folclor”, coordonată de Ion H. Ciubotaru.

Lucrarea lui Ion H. Ciubotaru, „scrisă în spiritul respectului pentru adevăr, fără abateri de la rigorile și exigențele științei” – cum declară autorul la p. 415 – are și meritul de a fi selectat și publicat texte în marea lor majoritate inedite, dar și din toate sursele bibliografice și din fondurile de arhivă existente în țară, selectând tot ce i s-a părut mai valoros.

În concluziile celui de al treilea volum, Ion H. Ciubotaru, întemeiat pe cercetarea asiduă, de-a lungul unui deceniu, a comunității catolice din Moldova, dar și pe cunoașterea domeniului, dobândită într-o viață de etnolog, susține ferm: „Folosirea în titlul lucrării a cuvântului *catolici*, în loc de *ceangăi*, s-a impus de la sine. După ce am străbătut toate așezările Diecezei de Iași, unde am stat de vorbă cu mai multe mii de oameni, a fost simplu să constatăm că satele de ceangăi sunt foarte puține la număr. Acestea alcătuiesc (împreună cu cele secuiești) un procent de cel mult 10 % din întreaga comunitate a romano-catolicilor moldoveni. Prin urmare, factorul unificator îl constituie apartenența confesională și nu termenul *ceangău*, care, așa cum se știe, nu este etnonim. Altfel spus, ceangăii sunt toți catolici, dar catolicii nu sunt ceangăi decât într-o proporție foarte restrânsă” (p. 416). Și încheie considerând că trilogia sa despre universul culturii populare din satele catolicilor moldoveni stă „mărturie pentru identitatea românească a celor mai mulți dintre credincioșii Diecezei de Iași” (p. 437).

Cu această lucrare impunătoare, cum o dovedesc și premiile pe care le-a dobândit, autorul se poate considera demn urmaș al profesorului Petru Caraman pe care l-a avut neconținut drept model.

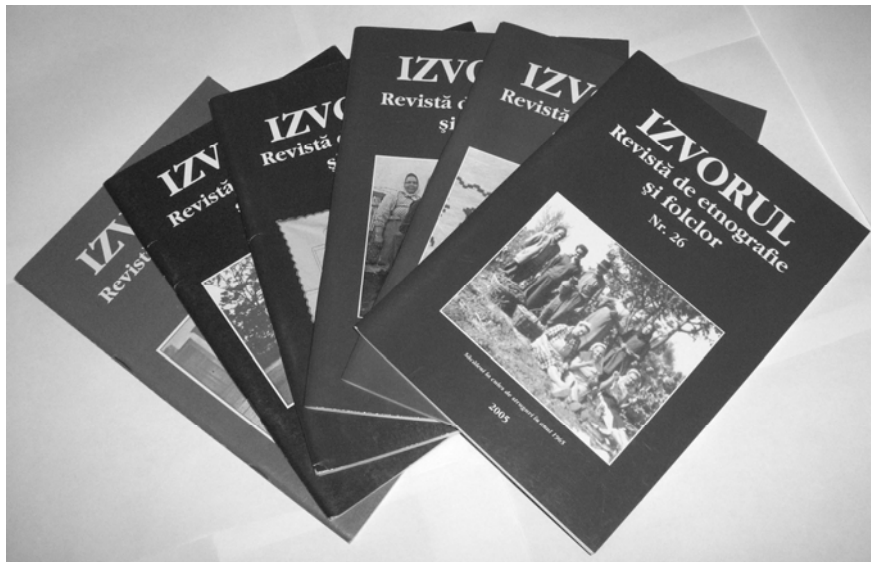
Lucia CIREȘ

Izvorul” – revistă de etnografie și folclor,

Giula, Editura NOI, 1989-2005

Publicația Institutului de Cercetări al Românilor din Ungaria se integrează în mișcarea de recuperare a identității românești, așa cum este această identitate vizibilă în manifestările tradiționale din vechile sate ale Banatul unguresc. De fapt, conștiința etnologilor implicați în

redacția acestei reviste rămâne cumva în apropierea spiritului marilor inițiatori în domeniul folcloristicii românești, fiind reactualizată într-un proiect spiritual ce depășește complexitatea ritualului investigator. Implicațiile afectiv-spirituale ale descoperirii urmelor de existență românească pe teritoriul Câmpiei Ungare determină apariția unui interes de dincolo de captivanta curiozitate științifică.

Istoria în date a „izvorului” etnologiei românești din Ungaria se suprapune evoluției contextului instituțional generator de structuri culturale românești, educative sau spirituale. De la reprezentanții Școlii Ardelene, din secolul al XVIII-lea, de la intelectualii români din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, stabiliți în capitala Ungariei, de unde desfășurau activități culturale filo-românești, ca Iosif Vulcan sau At. M. Marienescu, și apoi de la profesorii Catedrei de filologie română de la Universitatea ELTE din Budapesta, care, în anii '60 ai secolului XX, s-au desprins treptat de sub egida „Asociației Maghiare de Etnografie”, pentru a-și pune în practică proiectele de cercetare a vieții tradiționale românești din localitățile situate pe teritoriul județelor Bihor, Bichiș și Cenad, etnologii români din Ungaria au învățat lecția despre păstrarea spiritului românesc prin intermediul cercetării științifice. Relevanța cercetării pentru menținerea vitalității spiritului etnic este remarcată de Mihaela Bucin, de la Universitatea din Szeged: „Urmărind indicii care relevă etnocentrismul cultural la nivelul

limbajului narativ al folclorului românesc din Ungaria, se observă că repertoriul epic românesc de aici este moștenit, preluat spontan de la generațiile trecute, odată cu alte manifestări tradiționale. Performerii nu devin conștienți de valoarea lui decât atunci când un *intrus*, un etnograf, înregistrează piesele folclorice”¹.

Insertia în acest spațiu a mediilor de circulație și supraviețuire a instinctului românesc este motivată cu precădere de autohtonitatea satelor din apropierea graniței, ale căror caracteristici identitare sunt menținute mai ales datorită izolării geografice (condiția de „arie izolată”, dacă ar fi să împrumutăm terminologia dialectologiei istorice) și conservatorismului, a unei încăpățănări etnocentriste, pierdută însă treptat în fața cadrului economic ce avantajează deschiderea spre mediul maghiar guvernator. Cu toate acestea, etnologii români se revendică de la bibliografia românească, după cum nu evită consultarea bibliografiei maghiare, menținându-și cu tenacitate credința în eterna valabilitate a românității „feliei de viață” aruncată, în entropia istoriei, pe teritoriul străin. Nu lipsește, bineînțeles, din studiile lor, atenția pentru detectarea influențelor interetnice, în condițiile întâlnirilor inevitabile ale colectivității românești cu majoritatea etnică maghiară și cu celelalte minorități (sârbă, slovacă, germană, cehă).

Astfel, profilul studiilor etno-folclorice ale specialiștilor români din Ungaria capătă o nuanță aparte, provenită din încercarea de a îmbina metodologia domeniului cu una specială, istorică și sociologică (interesul pentru creionarea unor istorii zonale, prin documente de autoimagologie, atestări de localități, centralizarea unor date demografice ș.a.), menită să surprindă complexitatea relației dintre tradiție și evoluție în mediul identitar. Două credem că sunt riscurile acestei dificile fuziuni a orizonturilor de cercetare: supraevaluarea rolului istoric a reminiscentelor identificate în mediul popular și imposibilitatea reconstituirii suprafeței relevante din punct de vedere sociologic a obștiei sătești, realitate generatoare a oricărei manifestări tradiționale, girantă a valabilității produselor spirituale și materiale create în interiorul său. Nu numai că specialiștii din redacția revistei „Izvorul” cunosc aceste dezavantaje ale statutului obiectului lor de cercetare, dar uneori încearcă să le depășească, fără exagerări ale implicațiilor etnocentriste pe care acest tip de investigație le determină.

---

¹ Mihaela Bucin, *Alteritate și limbaj*, în „Simpozion”, Giula, 2000, p. 156.

Mișcarea etnologică propriu-zisă, desfășurată în secolul trecut, în periferia vestică a românității, a debutat prin cercurile organizate, din 1962, de Alexandru Hoțopan și Gheorghe Petrușan – care au condus apoi la editarea revistei „Izvorul”, începând cu anul 1982 –, prin tabere etnografice (1976-1999), în urma cărora s-au creat colecții de obiecte pentru înființarea muzeelor cu profil românesc din Ungaria, cu sediul la Bekescsaba și Giula. În afară de revista prezentată aici, specializată pe domeniul etnologic, alte publicații românești și-au manifestat interesul pentru cultura tradițională a descendenților țaranilor crișeni, coborâtori din munții Bihorului, de pe văile Crișului Negru și Alb, între secolele al XVII-lea și al XVIII-lea, în urma năvălirilor turcești din Câmpia Tisei; dintre acestea, menționăm: „Foaia noastră”, „Din tradițiile populare ale românilor din Ungaria” (editată, începând din 1975, la Budapesta), „Conviețuirea” (revista românilor din Seghedin), „Simpozion” (cuprinzând comunicările din cadrul simpoziunilor organizate anual de cercetătorii români din Ungaria și editată la Giula).

Revista „Izvorul” își propune, odată cu inițierea seriei noi, în 2002, „prelucrarea și publicarea tuturor acelor valori de geneză populară care încă se găsesc din abundență și în grai viu în bogata moștenire a românilor din Ungaria” (nr. 23, 2002, p. 6), prilej cu care va fi publicată și o bibliografie tematică din domeniul etnologiei românilor din Ungaria (alcătuită de Emilia Martin). Cadre didactice universitare, profesori de limba română, muzeografi, etnologi cu studii de specialitate în țară, dar și cunoscuți cercetători din România, participă la edificarea acestui proiect editorial. Interesele acestora, divergente în beneficiul înregistrării diversității aspectelor culturii populare și susținând, în același timp, direcția comună de subliniere a specificului identitar, sunt vizibile în studiile din numerele pe care le-am consultat.

De la Giula până la Cenadul Unguresc, de la Micherechi până la Poci, viața comunităților rurale se desfășoară încă în virtutea ritmurilor tradiționale. Tezaurul viu al memoriei lor colective, uneori prea bine ascuns în profunzimile spiritului colectiv, este pus în evidență de către colaboratorii publicației. Anchetele acestora au scos la suprafață, de-a lungul anilor, date despre cultura materială (locuința tradițională, anexele gospodărești, textile de interior și mobilier tradițional etc.), care de multe ori sunt arătate cititorilor în colecțiile de fotografii ale revistei, îndeletnicirile oamenilor locului („săceratu”, „culesu”, „suretiu” – Stella

Nikula, nr. 24, 2003, p. 22), aceleași ca și ale vecinilor români de peste graniță. Obiceiurile familiale și cele calendaristice ale crișenilor strămutați în Câmpia Tisei sunt discutate de redactorii „Izvorului”, subliniindu-se aceeași înaltă măsură identitară a supraviețuirii ritualurilor, care „nu sunt altceva decât o strategie comportamentală a comunității în fața timpului, a istoriei, a existenței. Ele asigură permanența în raport cu alte grupuri din sat” (Elena Rodica Colta, nr. 20, 1999, p. 9).

Greu încercați de conviețuirea cu alte naționalități, românii de aici au preluat motive și culori alogene, vizibile în inventarul lor de obiecte tradiționale, ritmuri și sonorități muzicale maghiare sau sârbești, într-un sincretism încurajat de popularitatea lăutarilor de etnie română printre celelalte neamuri. Împrumuturile de nuanțe extraidentitare sunt, desigur, cauzate de problema lingvistică, de introducerea, în 1920, a limbii maghiare în administrație și, din 1940, în slujba religioasă, culegătorii de folclor remarcând mozaicul lingvistic care intervine chiar în matca acelor creații arhaice românești păstrate aici. Dar și factori pe care i-am putea numi interni au contribuit la crearea unui mecanism eterogen al culturii românești din acest spațiu: apariția căsătoriilor mixte și dispariția nucleelor familiale endogame, regretata lipsă de comunicare dintre așezările românești de pe teritoriul ungar, împrumuturile de la etnii conlocuitoare, de aceeași confesiune (ortodoxă).

Unele compartimente ale culturii etno-folclorice românești, păstrate în Banatul unguresc, au demonstrat o interesantă forță de rezistență. Este vorba de jocul popular, care, potrivit lui Alexandru Hoțopan, „era organizat în mai multe locuri. Românii, precum și sârbii și ungurii aveau jocul lor” (nr. 15, 1995, p. 23), iar etnomuzicologul Daniel Lipták afirmă: „Un element caracteristic pentru cultura dansurilor populare românești din Ungaria, o trăsătură arhaică a lor, este faptul că melodiile au rămas intacte, neatinsse de orice influență străină, a ceardașului sau a oricărei alte muzici maghiare” (nr. 26, 2005, p. 17), menționând dintre dansurile românești jucate aici: *d-a lungu* sau *ardelenescu*, *mânânțaua*, *logojana*, *șchioapa*. Și în domeniul folclorului medical se remarcă același fenomen al stabilității, căci, spune Emilia Martin, în urma unor cercetări intense a comunităților mixte: „Am putut constata că în medicina populară cele mai pricepute au fost românele. Procedeele de vindecare, atât cele raționale, cât și cele de natură magică, au fost recunoscute și săvârșite în folosul întregii comunități

locale, indiferent de apartenența etnică sau confesională” (nr. 22, 2001, p. 35).

În afară de studiile de specialitate, de analiză a fenomenelor etno-folclorice, revista cuprinde și grupaje de texte folclorice, fie dintre cele publicate în revistele românești din Ungaria sfârșitului de secol XIX (2003, nr. 24), fie culese de cercetătorii publicației din satele multietnice de câmpie, uneori aceste anchete fiind transformate în veritabile conversații pline de spontaneitate între etnologi și țărani, redată apoi cu maximă autenticitate în paginile revistei. Sunt consacrate astfel figuri de excepție, eroi ai legendelor locale, cum ar fi lăutarul „Dele”, povestitorii Vasile Gurzău, Mihai Purdi, Teodor Șimonca, dansatorul Minai Netea sau Florica Otlăcan, informatoare de excepție, care, cu poveștile și cântecele ei, transformă numărul din 1998 al revistei într-o veritabilă colecție „individuală” de folclor românesc din Chitighaz.

Urmărind conformația specială a ritualurilor tradiționale performate aici, gata să detecteze orice detaliu care să verifice condiția locală a motivelor epice sau lirice, absorbiți de acel „localism creator” atât de necesar supraviețuirii într-un spațiu multinațional, prinși în ritmul de dincolo de realitatea istorică a poveștilor, dar pline de seva geografiei dragi lor, încântați de satiricul autobiografic al „versurilor mnireselor” sau al „descântărilor” din timpul jocului, redactorii revistei „Izvorul” trec uneori peste importanța comparației elementelor etno-folclorice prezente de-o parte și de alta a graniței. Una dintre excepțiile notabile în această privință este, de exemplu, studiul Mihaelei Bucin, care analizează balada Novăceștilor la românii din cele două părți ale Banatului (1999, nr. 20, p. 16).

Lumea surprinsă în „Izvorul” este o mărturie a colaborării dintre cele două semisfere ale neamului românesc, reintegrarea lor în aceeași esență a culturii tradiționale fiind scopul evident al redactorilor și colaboratorilor revistei. Pătruns de evocările din aceste pagini, cititorul de aici nu-și poate reprimă tristețea pe care o recunoștea și o cercetătoare a ceremonialului nupțial specific românilor din Ungaria: „Prin consemnarea și prelucrarea materialului etnografico-folcloric, (...) încercăm să aducem un mesaj dintr-o lume pe care aproape am pierdut-o”².

Ioana REPCIUC

---

² Maria Gurzău Czeglédi, *Nunta la românii din Ungaria*, Giula, 1996, p. 5.

Marius Dan DRĂGOI, *Folclor muzical din Spermezeu. Schiță monografică.* Introducere de Ion Cuceu, transcrierea melodiilor: Lucia Iștoc și Elena Hlinca Drăgan, Cluj-Napoca, Editura Limes, 2005, 332+XLVIII p.; idem, ***Folclor poetic din Spermezeu. Texte rituale, epice, lirice et varia,*** Cluj-Napoca, Editura Limes, 2005, 300 p.; **Macarie Marius-Dan DRĂGOI, *Ler Sfântă Mărie. Colinde de pe văile Țibleșului,*** Cluj-Napoca, Editura Renașterea, 2005, 511 p. + 31 p. cu ilustrații alb negru

Statutul de cercetător al folclorului impune respectarea câtorva condiții *sine qua non*, între care, la loc de cinste, se află studiile superioare de specialitate și existența unui mediu favorizant cercetărilor. Statutul de preot incumbă, pe lângă pregătirea profesională corespunzătoare, respectarea regulilor teologice și bisericești, dar nu exclude posibilitatea abordării altor domenii, precum creația literară, muzicală sau plastică, cercetarea unor documente venite din trecut sau cunoașterea vieții „poporenilor”, a modului lor de a trăi și a atitudinii acestora în raport cu munca, cultura, arta. Preotul transilvănean Ion Căianu, care a trăit în secolul al XVII-lea, ne oferă un bun exemplu în sensul celor afirmate mai sus, de la dânsul păstrându-se *Codexul* care îi poartă numele, *Codex* care fusese început cu mulți ani înainte de un alt preot.

Dacă am insista asupra acestei idei am constata că numeroase personalități clericale de la noi și din lume, în paralel cu activitatea bisericească, au avut preocupări din domenii apropiate uneori și, alteori, îndepărtate, care au înscris momente de referință în cultura umanității. Pentru a exemplifica fugar dimensiunea preocupărilor moderne ale preoțimii românești, readucem în memorie doar un singur caz, nu datorită lipsei acestora, ci a prea marii lor abundențe. Este vorba de preotul Simeon Florea Marian, comemorat în 2007 cu ocazia centenarului morții sale, care a alcătuit o operă folclorică exemplară, obținând premii ale Academiei Române și aprecieri unanime. După 1990, în fața preoților au apărut noi posibilități de implicare în diverse sectoare ale vieții cultural-artistice și științifice, creând noi valori.

Cele trei volume de folclor românesc semnate de preotul Macarie Dan Drăgoi și publicate la Cluj-Napoca sunt dovezi de ultimă oră în acest sens. Fiu al satului Spermezeu, de la poalele Țibleșului, M. Drăgoi a urmat studiile Facultății de Teologie Ortodoxă a Universității Babeș-Bolyai din Cluj Napoca, fiind hirotonit preot. În anul 2000, tânărul student și-a ales ca subiect pentru teza de licență în

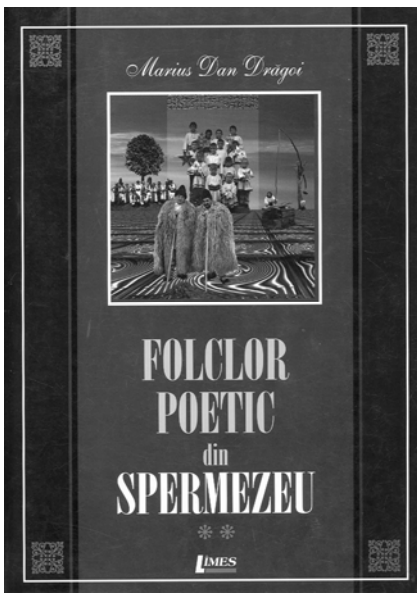
teologie, monografia localității natale. Această teză de licență, revizuită și completată, a căpătat forma unei cărți intitulată *Spermezeu, străvechi sat românesc de la poalele Țibleșului. Monografie istorică*, Cluj-Napoca, Editura Limes, 2001; cartea debutează cu o prezentare elogioasă a Î.P.S. Arhiepiscop Bartolomeu Valeriu Anania, urmând un Cuvânt înainte de Preot prof. univ. dr. Al. Moraru și Postfață de Mircea Petean, în total 384 de pagini.

În calitate de doctorand în istorie al Facultății de Studii Europene a aceleași Universități, s-a familiarizat cu cercetarea documentelor de arhivă și de viață spirituală a țăranimii din zonele nordice transilvănene, formându-și un stil riguros de lucru, bazat pe cele mai moderne instrumente și tehnici de investigare și prezentare. Documentația obținută în urma insistențelor sale investigații a fost tezurizată, după toată rânduiala, în Arhiva de Folclor a Academiei Române din Cluj, instituție care, la rândul său, i-a asigurat „o îndrumare și o asistență permanentă în cercetarea etnografică folclorică de teren” (Ion Cuceu). De asemenea, M. D. Drăgoi a beneficiat și de îndrumările cercetătorului dr. Dumitru Loșonți de la Institutul de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Pușcariu” (Cluj-Napoca), cel care l-a îndrumat să „literarizeze” textele și l-a ajutat să alcătuiască *glosarele dialectale*. Întrucât și pe văile Țibleșului folclorul se supune legii sincretismului, textele poetice fiind și acolo vehiculate de muzică, autorul a trebuit să apeleze și la îndrumarea și asistența specialiștilor clujeni în domeniul muzical. Este vorba de Lucia Iștoc, Elena Hlinca Drăgan și Anca Parasca, specialiști care s-au arătat interesați de problemele pe care le ridică limbajul muzical al cântecelor din subzona Țibleș – Năsăud. Transcrierea melodiilor a fost realizată în vol. I de Lucia Iștoc și Elena Hlinca Drăgan, căroră, la volumul *Ler Sfântă...*, li s-a adăugat și Anca Parasca. Volumul de muncă a fost deosebit; în acest sens, amintim doar efortul de a transcrie numai la volumul *Ler Sfântă...* 498 de texte și variante culese de M. D. Drăgan din

29 de localități de la 215 informatori care au oferit numeroase melodii, din care 281 melodii de colindă și 12 melodii instrumentale de la Capră.

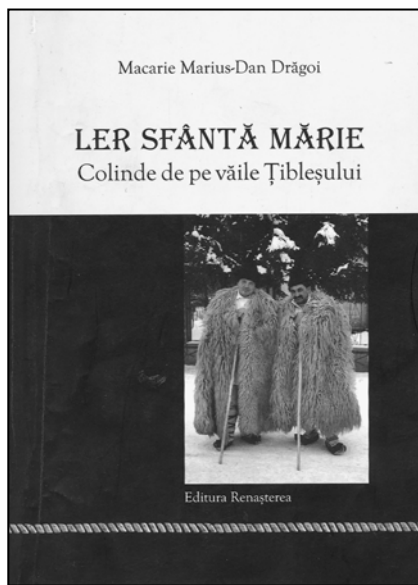
În volumul muzical din 2005 dedicat satului natal, Spermezeu, au fost introduse 331 de melodii reprezentative pentru *Folclorul copiilor* (1-81), *Cântecul de leagăn* (82-84), *Repertoriul nunții* (85-97), *Repertoriul de înmormântare* (98-107), *Cântece de la seceriș* (108-116), *Colinde* (117-188), *Drama religioasă Vișlaim* (189-195), *Cântări de Sfântă Marie* (196-198), *Cântece de șezătoare* (199-210), *Cântece de cătănie* (211-220), *Doine* (221-230), *Cântece propriu-zise* (231-296), *Cântece vocale de joc* (297-321), *Repertoriul păstoresc* (322-323) și *Melodii instrumentale de joc* (324-331). Clasificarea materialului din acest volum muzical în 15 genuri și repertorii a fost realizată de cercet. dr. Lucia Iștoc, care, într-o *Notă privind ordonarea materialului muzical* (p. XLI-XLVIII), prezintă criteriile clasificării și face o prezentare succintă a fiecărui repertoriu sau gen muzical în parte, remarcând „bogăția și varietatea surprinzătoare pentru perioada pentru care a fost cules, anii 2000-2002, dar care s-a dovedit posibilă prin dragostea, intuiția și râvna culegătorului” (p. XLI). În această *Notă*, L. Iștoc vrea să atragă atenția asupra unor aspecte muzicale pe care le consideră mai deosebite, fără a-și propune o analiză aprofundată și nici un studiu comparativ, care să facă referință fie și la satele vecine Spermezeului. Surprinde numărul mic de melodii instrumentale de joc (8 piese), din care șapte aparțin aceluiași dans popular, *Învârțita*, ceea ce considerăm că nu corespunde întru totul realității de pe teren. Astfel,

Fechete Gavrilă, 48 ani, Fechete Alex, 52 de ani, care au interpretat *Porneala oilor*, doină instrumentală de mare dificultate, ar fi putut să „zică” la fluier și niște jocuri păstorești locale sau răspândite pe o arie mai vastă. De asemenea, surprinde prezența unor tropare specifice cultului ortodox între genuri și repertorii autentic folclorice, știut fiind că troparul este un gen caracteristic muzicii bisericești culte de factură bizantină sau psaltică. E posibil ca, în cazul de față, să se fi avut în vedere faptul că și alți folcloriști consacrați, precum George Breazul, au consemnat melodii de tropare în colecțiile de colinde.

Și investigarea colindei de pe văile Țibleșului realizată de M. D. Drăgoi a beneficiat de o extindere continuă și semnificativă de la o singură comună – Spermezeu –, la întreaga subzonă Țibleș – Năsăud: Agrieș, Alunișul, Borleasa, Breaza, Căianu Mare, Căianu Mic, Ciceu-Hășmaș, Ciceu-Poieni, Cireași, Dobric, Dobricel, Dumbrăvița, Hălmăsău, Ilișua, Mireș, Molișeț, Negrileşti, Oarziua, Păltineasa, Perișar, Poienile Zagrei, Purcărete, Răcățeșu, Sita, Suplai, Șendroaia, Târlișua, Zagra. Acest fapt a oferit posibilitatea unei cercetări complexe care a avut în vedere descoperirea caracteristicilor și a dimensiunilor repertoriului din perioada sărbătorilor de iarnă. În importanța sa lucrare, autorul a beneficiat nu numai de îndrumarea profesorului Ion Cuceu, ci și de implicarea directă a acestuia în actul cercetării, așa cum reiese din cele două *Introduceri* semnate de Domnia Sa, prima la volumul *Folclor muzical din Spermezeu*, și a doua la volumul de colinde *Ler Sfântă Mărie*.

Alături de aceste importante contribuții aduse de I. Cuceu la elucidarea problematicii propuse, trebuie evidențiată și cea a Luciei Iștoc. Studiul de etnomuzicologie al acesteia asupra colindei din subzonă a fost alcătuit cu profesionalism și acuratețe, cercetătoarea dovedindu-se a fi un reprezentat de seamă al Școlii de la Cluj-Napoca, școală performantă prin Ilona Szenic, Zamfir Dejeu, regretații R. Nicola, Traian Mârză ș.a. Studiul intitulat *Considerații muzicale* (p. XV-XXVII) pleacă de la ideea că materialul reprezintă „nu numai documente de spiritualitate tradițională românească, ci și importante acte de cultură prin frumusețea, autenticitatea și frumusețea lor” (p. XV). Repertoriul muzical de aici cuprinde „colinde populare propriu-zise și culte (acestea din urmă fiind numite *colinde de pricină*), precum și melodiile instrumentale de la *Turcă*”. Repertoriul colindelor populare reprezintă stratificări importante, întreaga tematică de la sărbătorile de iarnă fiind concentrată în câteva tipuri melodice care au o circulație generală pe întreg spațiul cercetat. L. Iștoc evidențiază structurile sonore arhaice (pentatonică și penta-hexacordică),

structurile metrice tetrapodice cu amestec de tripodie, refrenele care nu depășesc opt silabe și ritmul divizionar și giusto-silabic cu preferință pentru peon 3 sau 4, dipiric, ionic major, minor și safic. A preluat clasificarea tipologică melodică propusă de Ilona Szenic în volumul *Colinde românești* (Cluj Napoca, 2003). Pe baza acesteia, Lucia Iștoc a alcătuit un indice de tipuri melodice (p. 133-146) care reprezintă „forma sintetică a clasificării”. Ordonarea în cadrul acestui indice se realizează pe criteriul formei arhitectonicii, evoluând de la structura strofică de două rânduri melodice la cele de trei și patru rânduri melodice. Etnomuzicologul Lucia Iștoc realizează și pertinente observații privind existența variației melodice, ritmice și de formă la un gen recunoscut ca încadrându-se între formele fixe ale folclorului românesc.

Importanța unor asemenea lucrări a fost subliniată și de Ion Cuceu, mentorul autorului, preotul Marius Dan Drăgoi. La cele menționate mai adăugăm faptul că aceste cărți dovedesc realitatea unei bogate vieți spirituale în actualitatea folclorică românească, precum și existența – cum o dovedește cazul de față – a unor cercetători devotați misiunii de depistare, studiere și publicare a acestor valori.

Viorel BÂRLEANU, Florin BUCESCU

Iordan DATCU, *Dicționarul etnologilor români*. Ediția a III-a, revăzută și mult adăugită, București, Editura Saeculum I.O., 2006, 984 p.

Dicționarul etnologilor români, ediția a III-a, revăzută și mult adăugită, este o lucrare unică în literatura de specialitate. Operă de aproape 1000 p., de format academic, a apărut la Editura Saeculum I.O., București, 2006. Ediția a III-a cuprinde: Autori, Publicații Periodice, Instituții, Mari Colecții, Bibliografie, Cronologie. Are 795 articole, spre deosebire de primele două volume, care au numai 475.

Dicționarul reprezintă activitatea științifică de cercetare a autorului pe o perioadă de peste trei decenii: „Timp de trei decenii am stat cu stiloul în mână, am citit tot ceea ce trebuia să fie citit, ne-am făcut din Biblioteca Academiei Române a doua casă, am citit ecurile critice ale cărților, am corespondat cu foarte mulți specialiști, ne-am informat cât am putut de bine”. Articolele din dicționar, majoritatea consacrate autorilor, se prezintă într-o formă perfectă de redactare.

Spre deosebire de articolele scrise anterior, în volume, în actualul dicționar au fost cuprinși și etnologi străini care au scris despre spiritualitatea poporului român ca: J. G. Frazer, Arnold van Gennep și alții (p. 20).

În *Dicționar* apar nume noi de folcloriști din secolul al XVIII-lea și al XIX-lea ca, de exemplu, Micu-Clain Samuil, corifeu al Școlii Ardelene, născut în 1754, la Sadu, jud. Sibiu și mort la 13 mai 1806, la Budapesta. Acesta afirmă identitatea obiceiurilor românești cu cele romane: „Să adeverează din obiceiuri cum că românii sunt rămășițele romanilor celor vechi, de Traian în Dachia așezați, (...) că ceale mai multe obiceiuri ale românilor din Dachia sunt tocma acelea care le-au avut romanii cei vechi din Italia” (p. 585). O altă importantă personalitate care apare în *Dicționar* este folcloristul Micu Moldovan Ion, n. 13 ianuarie 1833, la Moldovenești, jud. Cluj, m. 7 septembrie 1915 la Blaj. Acesta a realizat împreună cu 166 de elevi blăjeni, între 1862-1878, cea mai mare și valoroasă colecție de folclor transilvănean din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. „Ampla sa colecție cuprinsă în 190 caiete, conține 3670 doine, cântece și strigături, 115 balade, 44 basme, povești, snoave și legende, 14 colăcării, 24 descântece, 55 ghicitori, 13 colinde, 1 bocet și 5 descrieri de obiceiuri culese din județele Alba, Bistrița-Năsăud, Brașov, Covasna, Cluj, Harghita, Hunedoara, Mureș și Sibiu.” Așa cum susține autorul *Dicționarului*, „această colecție este un răspuns atât apelului lansat de T. Cipariu, pentru culegerea creațiilor populare, cât și a unor comandamente majore ale epocii, lucrarea fiind unul din documentele peremptorii ale vieții culturale românești din Transilvania și ale unității spirituale a poporului nostru”.

Este amintit poetul Vasile Alecsandri, n. 21 iulie 1821 la Bacău și m. la 22 august 1890 la Mircești, județul Iași, care publică prima culegere de folclor din istoria culturii noastre: *Poezii populare – Balade*

(*cântece bătrânești*). Vasile Alecsandri pune prima dată în circulație capodoperele folclorice *Miorița* și *Meșterul Manole*. Interesul său pentru folclor și pentru poezia populară este anterior anului 1852.

Nume ca Lucian Blaga, Dimitrie Gusti, personalități ale culturii românești, nu-i scapă autorului. Iordan Datcu are în atenția sa și folcloriști basarabeni și bucovineni, cum sunt Grigore Botezatu, Grigore Bostan, Petru V. Ștefănuță, erou al renașterii naționale. Totodată, în *Dicționar* apar nume de autori străini care au arătat interes pentru valorile noastre tradiționale, cum e Jules Michelet.

Autorul subliniază importanța mișcării folcloristice de la noi din țară la care au contribuit numeroși învățători, profesori, preoți. „Despre învățătorii care i-au trimis răspunsuri la chestionare, B. P. Hasdeu spunea în 1885: «Îmi pare bine a constata un lucru: orice s-ar zice despre starea instrucțiunii publice în România, răspunsurile ce am primit dovedesc că sunt nu numai în orașe, dar chiar în sate și cătune învățători de o inteligență rară, cari ar face onoare oricărei școli străine»” (p. 20). În prefață la ediția I a acestui dicționar, Ovidiu Bârlea spunea că tocmai categoria elogiată de B. P. Hasdeu este omagiată prin acest lexicon: „Este omagiul de recunoștință adus celor puțin cunoscuți care au cules folclorul neamului lor, tăcuți și probi, fără paradă și fără gânduri de recompense și recunoașteri oficiale” (p. 20).

După cum susține Iordan Datcu, „țelul lucrării noastre a fost să pună la dispoziția specialistului și tineretului studios o lucrare foarte documentată care să fie oglindă a cercetărilor de etnologie românească, de la începutul lor, pe care l-a făcut în mod strălucit Dimitrie Cantemir în *Descrierea Moldovei* (scrisă în limba latină, în anul 1716) până la ultima generație de etnologi”. „Nimic nu i se poate reproșa lui Iordan Datcu în privința exigenței informației” (P. Ursache, în „Convorbiri literare”, nr. 1, Iași, 2007, p. 19).

Dicționarul este un instrument de informare științifică, de maximă valoare, util tuturor cercetătorilor în domeniu și el trebuie să fie apreciat în funcție de cantitatea și calitatea informației pe care o propune. Petru Ursache susține că „în cele trei volume de dicționar este cuprinsă întreaga etnologie românească, în toată complexitatea ei, de la Cantemir, la cea mai nouă generație de cercetători”.

În *Dicționarul etnologilor români* sunt menționate anuare recent apărute, cum este *Anuarul Muzeului Etnografic al Moldovei* din Iași, din 2001, editat de Complexul Muzeal Național „Moldova”. Colegiul redacțional la primul număr: Vasile Munteanu, redactor coordonator,

Eva Giosanu, Marcel Lutic, secretar de redacție, Victor Munteanu, Angelica Olaru, Rodica Ropot și Coralia Costăș.

Așa cum apreciază Petru Ursache, „la ora actuală, autorul se bucură de un nume de cea mai bună rezonanță în domeniu, impunându-se după o muncă de cercetare intensă și riguroasă, prin studii critice solide, de referință, prin ediții exemplare, prin analogii de texte de interes general. Orice lucrare semnată de Jordan Datcu inspiră cititorului încredere și convinge datorită judecății echilibrate și valorizării corecte” (*Cartea de Etnologie*, în „Convorbiri literare”, Iași, aprilie 1999, p. 4).

Ne bucurăm că pentru a ilustra coperta *Dicționarului*, ediția a III-a revăzută și mult adăugită, autorul a ales imaginea unei scoarțe din colecția Muzeului Etnografic al Moldovei din Iași, imagine pe care am publicat-o în *Studii de etnologie românească*, Editura Princeps Edit, Iași, 2006, p. 223 și 246.

Emilia PAVEL

Feodosia ROTARU, Dorinel ICHIM, *Olăritul – meșteșug de tradiție în județul Bacău*, Bacău, Editura Egal, 2006, 166 p.

Rezultat al cercetărilor de teren întreprinse timp de aproximativ trei decenii de către muzeografa Feodosia Rotaru și cercetător științific Dorinel Ichim, cartea *Olăritul – meșteșug de tradiție în județul Bacău*, este o amplă radiografie asupra centrelor producătoare de ceramică din această parte a Moldovei, zonă cu veche rezonanță istorică în tradiția populară românească. Datorită rolului pe care ceramica, prin produsele sale, l-a avut asupra vieții sociale a comunității, participând în mod nemijlocit la viața de zi cu zi a omului, putem spune că orice contribuție adusă în sprijinul popularizării acestui meșteșug, reprezintă o completare importantă și necesară în același timp. Tradiția și numărul centrelor producătoare de ceramică populară din județul Bacău recomandă, de asemenea, o cercetare amănunțită, pe care autorii, cu o vastă experiență în munca de teren, bazată pe observarea și cercetarea obiectivelor etnografice, o pun în practică, realizând un studiu important, ce se constituie într-un valoros instrument de lucru pentru muzeografi, cercetători și profesori deopotrivă.

Prezentarea principalelor caracteristici ale ceramicii populare din județul Bacău nu poate face abstracție de contextul mai general al ceramicii moldovenești în ansamblul ei. Astfel, în prima parte a lucrării

ne este prezentat un istoric al meșteșugului pe aceste meleaguri; descoperirile resturilor ceramice în așezările neolitice, aparținând culturii Cucuteni, arată vechimea pe care această îndeletnicire a avut-o în acest spațiu. Indiferent că au fost realizate vase de cult necesare satisfacerii practicilor magice sau rituale ale unei populații preponderent agricole sau vase pentru prepararea și păstrarea hranei zilnice, ceramica s-a bucurat de un adevărat cult pentru civilizația rurală românească. Plecând de la ceramica neolitică, aparținând culturii Cucuteni – Ariușd, trecând apoi la cea geto-dacă, lucrată manual sau cu ajutorul roții, ce a resimțit mai târziu

influențele elenistice și romane, prezentând și caracteristicile ceramicii feudale moldovenești din secolul al VI-lea până în secolul al IX-lea, la care se adaugă ceramica ornamentală specifică secolelor al XVI-lea și al XVIII-lea, autorii încheie această prezentare a specificului ceramicii moldovenești cu ceramica secolelor al XVIII-lea, al XIX-lea și începutului de secol XX, scoțând în evidență principalele localități din zona menționată în care s-au produs oale. De altfel așa cum apare menționat și în statistica ce privește *Centrele producătoare de ceramică din Moldova secolele XVIII-XX*, statistică întocmită de Voica Maria Pușcașu și Victoria Semendeaev, teritoriul județului Bacău a fost de-a lungul timpului leagănul multor centre ceramice, autorii inventariind un număr de peste 60, majoritatea dispărute în prezent.

Demersul științific continuă cu prezentarea uneltelor ce erau folosite de către meșterii olari, a tehnicilor de lucru, precum și a principalelor categorii și forme de vase din care desprindem specificul ceramicii produse în județul Bacău. Astfel, aici ca pretutindeni în Moldova, s-a realizat de-a lungul timpului atât ceramică neagră arsă reducător, cât și ceramică roșie arsă oxidant de uz comun. Formele de

vase pe care meșterii le confecționau erau numeroase și variate, având în principal utilizări casnice; în ele se pregătea, se păstra, serveau și transportau alimentele. Datorită acestui specific, caracteristic de altfel întregii ceramici moldovenești, principalele oale produse în centrele băcăuane erau chiupurile, lăptarele, oalele pentru sarmale, străchinile, castroanele, cănila, moșoaițele, toate fiind adaptate ca formă și dimensiuni pentru a le face cât mai practice.

A doua parte a lucrării debutează cu prezentarea principalelor centre de olărit din județul Bacău. Astfel, primul centru prezentat este Oituz, fost Grozești până la jumătatea secolului al XX, despre care aflăm că este una dintre cele mai mari așezări din zonă, în prezent având o populație de 6703 locuitori. În privința numărului celor care au practicat acest meșteșug, în primele decenii ale secolului trecut erau menționați 300-400 de meșteri, olăritul fiind principala îndeletnicire. De-a lungul timpului cei care s-au ocupat cu realizarea oalelor s-au împușinat semnificativ, astfel că în 1978 numărul lor ajunsese la 17. Specificul oalelor de Grozești – Oituz ține de calitatea lutului, unul roșiatic, cleois la pipăire, cu o plasticitate redusă. Ceramica produsă aici se distinge prin forme armonioase, este smălțuită, decorată cu alb și verde, prezentând ca elemente ornamentale principale: cercuri, valuri, creanga bradului, „gardul” sau „brâul preotesei”. Interesantă este și prezentarea tipologiei cuptoarelor de ars oale întâlnită de autori în această localitate, forma tronconică fiind cea care predomină.

Prezentarea centrelor de olărit continuă cu cel de la Frumoasa, comuna Balcani, situat în zona de interferență Trotuș – Neamț. El este în prezent unul din cele trei centre din județul Bacău unde se mai lucrează ceramică, datorită reactivării centrului de către foști olari, acum pensionari. Acest centru este cunoscut atât pentru ceramica sa neagră, cât și pentru cea roșie. Interesant de remarcat este tehnica de lustruire a vaselor cu ajutorul unei cârpe de lână. Prezența meșteșugului în localitate este dată și de abundența „hornurilor”, a cuptoarelor de ars oale, săpate în mal, fiind îngropate în pământ, o formă destul de arhaică în tipologia cuptoarelor de oale.

O remarcă aparte trebuie făcută și asupra centrului de la Cucuieți – Solonț, dispărut în prezent, unde ceramica impresionează prin varietatea formelor și prin proporțiile vaselor. De asemenea, mai sunt prezentate și centrele de olărit de la Lilieci – Hemeiuș, unde se mai lucrează sporadic ceramică populară, Schitu – Frumoasa, comuna Balcani, unde s-a realizat ceramică neagră, precum și cel de la Băhnășeni, comuna Pârjol, unde s-au

produs în egală măsură „vase cu pastă roșie și neagră”. Unitatea ceramicii din aceste centre este dată de caracterul utilitar al vaselor, predominând formele întinse: străchini, talgere, precum și cele de capacitate: oale pentru sarmale, urciorul, cana cu șipot, lăptarul.

Prezentarea principalelor centre producătoare de ceramică din județul Bacău se înscrie în aria de cercetare pe care olăritul ca meșteșug, l-a constituit de-a lungul vremii, el fiind o continuă temă de studiu pentru toți cercetătorii din domeniu.

Ovidiu FOCȘA

Gheorghe BURAC, *Comuna Vlăsinești (Vlăsinești – Sârbi – Miron Costin). Dăinuiri etno-folclorice.* Cuvânt înainte de Ion H. Ciubotaru, Botoșani, Editura Agata, 2007, 316 p.

Fiind o continuare, din perspectiva aspectelor etno-folclorice, a *Monografiei comunei Vlăsinești*, apărută în 2005 la aceeași editură, rod al strădaniei unor intelectuali ai comunei și coordonată de același Gheorghe Burac – susținut, în demersul său, de academicianul Alexandru Zub și de profesorul Ion H. Ciubotaru – studiul de față se constituie ca o cercetare etnologică intensivă, cu accente de istorie socială și cu deschideri spre creionarea atmosferei natale, amplu evocată de autor. Două sunt direcțiile sistematice pe care se sprijină cercetarea profesorului Burac: în planul secund, ni se oferă o schiță a „dăinuirilor etno-folclorice” din comuna prezentată, realități ale prezentului, culese din viața satelor, realități surclasate de materialul teoretic consultat de autor, reprezentativ pentru ținutul Botoșanilor. De aceea, inspirata folosire a termenului „dăinuire” caracterizează pertinent intenția autorului, care ne convinge să devenim martori la procesul evoluției faptelor de viață tradițională din locurile sale de baștină.

Lucrarea respectă toate rigorile unei monografii etnologice, urmărind aspectele dominante ale culturii materiale și spirituale din spațiul cercetat. În capitolul etnografic, autorul își revendică buna cunoaștere a trecerii de la tipul de locuință arhaic, format dintr-o singură cameră și tindă, la casa cu mai multe camere. Casa nouă este dotată cu mobilier modern, în locul vechiului sistem de încălzit plasat în colțul camerei și a obiectelor confecționate din lemn, atmosferă încălzită, în trecut, de bogăția cromatică a *lăicerelor*, *păretarului*, *ștergarelor* și

macaturilor, prin munca femeilor satului, care exercitau arta țesutului din 1860, când a fost atestat acest meșteșug în zonă de către cunoscutul cercetător Ion Ionescu de la Brad (p. 33).

Caracterizat de acea discreție clasică a gustului moldovenilor de nord, portul popular din Vlăsinești – făcând încă parte din comorile uitate ale lăzilor de zestre care mai supraviețuiesc pe la bătrânii satului, vizitați cu multă dăruire de Gheorghe Burac – a fost „revitalizat”, într-un context istoric defavorabil, marcat naționalist, de costumele bucovinene, sosite aici odată cu afilierea administrativă a comunei la regiunea Suceava (p. 49).

Obiceiurile familiale și calendaristice ocupă cea mai mare parte a lucrării, de unde remarcăm bogata colecție de texte rituale din zona cercetată, încă păstrate în secolul XXI, cărora li se alătură piese prețioase din Arhiva de Folclor a Moldovei și Bucovinei, culese în 1981. Ceremonialul nupțial este unul dintre compartimentele cu certe mărturii ale supraviețuirii, fapt datorat caracterului spectacular al evenimentului. Astfel, se mai păstrează textele rostite de *staroste* sau *vorniceii*, scurtate și insuficient motivate de secvențele rituale, dar mai ales cântecele și jocurile apreciate în zonă (*Sârba, Hora, Ruseasca, Galopul, Mărunțica* ș.a.), păstrate din vremuri străvechi prin aportul lăutarilor vestiți în aceste locuri, cărora încă li se mai recunoaște valoarea și le este cinstită amintirea. Cu toate acestea, accentele nostalgice ale unei actualizate „vieți a lumii”, modalizează discursul vlăsineșteanului – iubitor al trecutului: „Dar nu mai sunt demult druștele care croiau cămășile pentru mire și socri, din *vălătucul* de pânză lucrată de mama miresei; (...) a dispărut și portul popular cu care se găteau mirii în ziua nunții...” (p. 85).

Profitând de interesul pe care l-au manifestat cunoscuți folcloriști de la începutul secolului trecut pentru creațiile populare ale acestei zone, autorul ne oferă o antologie de astfel de texte arhaice (colinde, plugușoare, cântece, povești, strigături, credințe și practici

rituale), culese de Mihai Eminescu, Elena Sevastos, Elena Niculiță-Voronca, Dumitru Furtună, legați spiritual, în diferite moduri, de vechiul ținut al Dorohoiului.

Lucrarea lui Gheorghe Burac reușește să ofere cititorului contemporan un tablou al relațiilor intratextuale dintre variantele culese în diferite epoci traversate de satele văii Bașeului. Astfel, poveștile și snoavele din Sârbi și Vlăsinești (*Merele de aur*, *Împărăteasa ielelor*, *Povestea porcului* ș.a.), unele publicate de folcloristul D. Furtună la începutul secolului al XX-lea, se întâlnesc, într-un mod firesc, cu cele identificate, la sfârșitul aceluiași secol, de către cercetătorii de la Institutul de Filologie Română din Iași, dar și cu cele din urmă nuclee epice care supraviețuiesc în amintirea bătrânilor din satele comunei, toate demonstrând apetența moldovenilor pentru nesfârșitele digresiuni epice, plăcerea lor de „a sta la povești”. Baladele (*Manea*, *Corbea*, *Vălean*), alte „izvodiri din bătrâni”, sunt relaționate cu variantele corespunzătoare identificate de Al. Vasiliu, G. Dem. Teodorescu sau T. Pamfile, iar cântecele și strigăturile din Vlăsinești sunt preluate din reprezentativa antologie de folclor poetic din județul Botoșani, alcătuită de profesorul Ion H. Ciubotaru și publicată în 1980.

Spre finalul monografiei, autorul face operă de recuperare și, implicit, oferă viabilitate istorică, unei serii de documente cu rolul de a asigura „dăinuirea” memoriei colective; de exemplu, el introduce aici „răspunsul” unui intelectual al comunei la „chestionarul lui Hasdeu”, consemnat în anul 1885. Fidel deontologiei de colecționar, Gheorghe Burac surprinde, în fotografiile care ilustrează diferite aspecte ale vieții satelor cercetate, un prezent dinamic al acestor ținuturi și, atent la specificul lingvistic al consătenilor săi, adaugă un glosar de termeni dialectali. Indicele de informatori și bogata bibliografie din final confirmă ținuta științifică a acestei lucrări.

Reafirmând colaborarea dintre procesul evolutiv și stabilitatea principiilor tradiționale, în cadrul existenței comunei din vechiul județ *Dorohoiu*, monografia alcătuită de Gheorghe Burac este, așa cum observa autorul „Cuvântului înainte”, profesorul Ion H. Ciubotaru, „o carte despre trecutul și prezentul acestor așezări, așa cum și-l amintesc bătrânii, ori cum îl edifică cei de astăzi” (p. 9).